

Opdrachtgever

Stichting van de Arbeid

Opdrachtnemer

RWI

Onderzoek

Sectorale arbeidsmarktinformatie:
overschotten en tekorten - kansen en
mogelijkheden: hoofdlijnenrapport

Startdatum – 1 december 2011

Einddatum – 1 december 2011

Categorie

Arbeidsmarkt

Sectorale arbeidsmarktinformatie

Conclusie

Actueel beeld van de arbeidsmarktontwikkelingen in 24 sectoren. Alle sectoren overziende valt op dat de overschotten zich concentreren op de lagere MBO-niveaus, terwijl de tekorten op de hogere MBO-niveaus en op HBO-niveau te vinden zijn. Op die regel zijn uitzonderingen. Zo bieden de land- en tuinbouw, de procesindustrie en voedingsmiddelenindustrie en de groothandel, en ook specifieke opleidingsrichtingen in de bouw, goede mogelijkheden voor afgestudeerden op MBO 2-niveau. Aan de andere kant komen hoger opgeleiden die door opleiding en ervaring zijn aangewezen op beleids- en staffuncties in het openbaar bestuur bij boventalligheid moeilijk elders aan de slag. Bron: Bibliotheek SZW

Link naar bestand

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/bzvnwod4>

Sectorale arbeidsmarktinformatie

Overschotten en tekorten
Kansen en mogelijkheden

Hoofdpijnenrapport

December 2011

Raad voor
Werk en
Inkomen

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	5
1 Arbeidsmarkt en economie	7
2 Werkgelegenheid en vacatures	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Werkgelegenheid: een algemeen beeld	11
2.3 Werkgelegenheid: vergelijkend overzicht	14
2.3.1 <i>Werkzame personen</i>	14
2.3.2 <i>Banen van werknemers</i>	17
2.3.3 <i>Arbeidsvolume totaal</i>	18
2.3.4 <i>Zzp'ers</i>	20
2.3.5 <i>Uitzendvolume</i>	22
2.4 Kwalitatieve ontwikkelingen in de werkgelegenheid	24
2.4.1 <i>Naar opleiding</i>	24
2.4.2 <i>Naar leeftijd</i>	24
2.5 Vacatures: algemeen beeld	25
2.6 Vacatures: vergelijkend beeld	27
2.6.1 <i>Aantal vacatures</i>	27
2.6.2 <i>Vacaturegraad</i>	29
3 Overschotten en tekorten	31
4 Kansen en mogelijkheden	37
5 Conclusie	41
Bijlage 1 Overzicht per sector	43
Bijlage 2 Sectorindeling	65
Bijlage 3 Technische toelichting	67

Voorwoord

In een sterk veranderende arbeidsmarkt is het van groot belang te weten waar de tekorten en overschotten te verwachten zijn. Alleen dan is het mogelijk onnodige werkloosheid en onnodig lang openstaande vacatures te voorkomen. De Raad voor Werk en Inkomen (RWI) heeft op verzoek van sociale partners voor twintig sectoren inzichtelijk gemaakt, waar overschotten en tekorten – naar beroep en opleiding – zullen optreden. Het Rapport Sectorale arbeidsmarktinformatie vormt daarvan de weerslag.

Tijdens het Najaarsoverleg van 2008 hebben werkgevers- en werknemersorganisaties, verenigd in de Stichting van de Arbeid, en het toenmalige kabinet afgesproken om een bestandsanalyse te maken van de situatie op de arbeidsmarkt begin 2009 voor een aantal sectoren waar sprake was van tekorten of overschotten aan arbeidskrachten. Het resultaat was het rapport *Overschot- en tekortsectoren, een analyse van de arbeidsmarkt*. Deze bestandsanalyse was aanvankelijk bedoeld om een beeld te krijgen van de sectoren en beroepen waar mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt aan de slag kunnen, maar is uiteindelijk gemaakt voor breder gebruik in verband met het snel oplopende aantal werklozen eind 2008/begin 2009.

In 2011 constateerde partijen in de Stichting van de Arbeid dat een actualisatie van dit rapport wenselijk zou zijn. De Stichting van de Arbeid heeft de RWI vervolgens verzocht om deze actualisatie op zich te nemen. De RWI heeft dit verzoek met graagte aanvaard. Het resultaat ligt voor u.

Met deze beschrijving van de arbeidsmarktsituatie in twintig sectoren wil de RWI partijen, zoals werkgevers- en werknemersorganisaties, gemeenten en arbeidsmarktintermediairs, helpen om hun arbeidsmarktbeleid beter vorm te geven. Kennis van overschotten en tekorten kan helpen bij het vinden van vacatures voor werkzoekenden en omgekeerd. Zo wordt bijvoorbeeld inzichtelijk waar boventallige werknemers terecht zouden kunnen en wat daarvoor nodig is. Deze beschrijving biedt echter géén concrete informatie over vacatures en werkzoekenden. De beschrijving biedt wél informatie over de vraag in welke (deel) sectoren meer of minder vacatures verwacht kunnen worden en uit welke (deel-)sectoren meer of minder werkzoekenden verwacht kunnen worden.

Deze beschrijving van de arbeidsmarktsituatie in sectoren bestaat uit twee delen: een hoofdlijnenrapport en twintig meer uitgebreide sectorbeschrijvingen.

Het hoofdlijnenrapport sectorale arbeidsmarktinformatie biedt een actueel beeld van de arbeidsmarktontwikkelingen in 24 sectoren. Deze worden ook onderling met elkaar vergeleken.

Het hoofdlijnenrapport is - naast door EIM geproduceerde cijfers voor 24 sectoren - gebaseerd op twintig sectorbeschrijvingen. Deze bieden een nauwkeuriger beeld en geven behalve een overzicht van arbeidsmarktontwikkelingen, ook zicht op economische ontwikkelingen en op ontwikkelingen op het vlak van de werkgelegenheid in de

betreffende sector. Ook wordt ingegaan op de aansluiting tussen de arbeidsmarkt in de betreffende sector en het (beroeps)onderwijs.

Uit het hoofdlijnenrapport blijkt dat er ondanks de vergrijzing binnen afzienbare termijn geen *algemeen tekort* aan werknemers zal komen, noch voor de arbeidsmarkt als geheel, noch voor de afzonderlijke sectoren. Er zijn wel tekorten, maar vaak op heel specifieke deelmarkten, variërend van betonboorders in de bouw tot OK-verpleegkundigen in de zorg. En bestaan er binnen de meeste sectoren tegelijkertijd tekorten en overschotten. Binnen sectoren zou meer aandacht kunnen worden gegeven aan toeleiding, opleiding en training van personeel voor deze en andere specifieke knelpuntberoepen. Zo zou een voorzien tekort in het ene beroep kunnen worden opgelost door omscholing van werknemers uit de eigen sector of een andere bedrijfstak een mogelijk overschot zichtbaar is. Het Hoofdlijnenrapport en de 20 sectorbeschrijvingen zijn te downloaden via: www.rwi.nl/sectorinformatie.

Het project sectorinformatie, dat nu door de RWI is uitgevoerd, vormt een stap in een proces. Oogmerk van partijen is om dit project voort te zetten. Dan wordt het ook mogelijk om de informatie over de arbeidsmarktontwikkelingen in sectoren naar regio te verbijzonderen. Ik wens u veel leesplezier toe!

Mr. P.J. Biesheuvel
Voorzitter Raad voor Werk en Inkomen

Inleiding

Het rapport Sectorale arbeidsmarktinformatie, dat de RWI heeft samengesteld op verzoek van de Stichting van de Arbeid¹, biedt een actueel beeld van de arbeidsmarktontwikkelingen in 24 sectoren, zowel in de markt als in het publieke domein. Het rapport biedt een doorzicht in de werkgelegenheids- en vacatureontwikkelingen, in overschotten en tekorten, in de actuele situatie maar ook in de ontwikkelingen in de komende jaren. Het rapport is samengesteld op basis van een groot aantal rapporten en publicaties, waaronder:

1. Rapporten onderwijs- en arbeidsmarktinformatie van de kenniscentra;
2. Rapporten van brancheorganisaties en sectorfondsen;
3. Landelijke informatie zoals "Cijfers en trends" van Rabobank Nederland en "Ondernemen in sectoren" van het EIM.

Daarnaast heeft het EIM in opdracht van de RWI voor elke sector een sectorfiche met kwantitatieve arbeidsmarktgegevens opgesteld. De primaire bron daarvoor wordt gevormd door de Arbeidsrekeningen van het CBS. Het gaat hierbij om een bewerking van een eerdere dataset die door EIM in opdracht van UWV WERKbedrijf is gemaakt.

Het hoofdlijnenrapport biedt een samenvattend beeld voor alle 24 arbeidsmarktsectoren. Achtereenvolgens worden beschreven:

- arbeidsmarkt en economie (hoofdstuk 1);
- werkgelegenheid en vacatures (hoofdstuk 2);
- overschotten en tekorten (hoofdstuk 3);
- kansen en mogelijkheden (hoofdstuk 4).

Het hoofdlijnenrapport sluit af met hoofdstuk 5, Conclusies.

Daarnaast zijn van 20 sectoren sectorbeschrijvingen opgesteld. Deze geven (zoveel mogelijk) uniforme informatie over de arbeidsmarkt van de betreffende sector. De opbouw van elke sectorbeschrijving is uniform, zodat de lezer op gemakkelijke en transparante wijze zijn weg kan vinden. Beschreven worden achtereenvolgens:

- werkgelegenheid en vacatureontwikkelingen;
- arbeidsaanbod;
- economische en arbeidsmarkttrends;
- overschotten en tekorten (algemeen, maar waar mogelijk ook naar deelsector en/of naar beroep);
- kansen en mogelijkheden.

Elke sectorbeschrijving beslaat 10-15 pagina's en is ter vervolmaking en aanvulling neergelegd bij een of meerdere sectordeskundigen van sectorale kennisinstituten en bij vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers in de betreffende sectoren. De bijdrage van laatstgenoemde groep is van groot belang geweest voor het schetsen van de kansen en mogelijkheden in de betreffende sector. De RWI dankt hierbij alle deskundigen die

¹ Het maken van een actueel beeld van sectorale arbeidsmarktontwikkelingen betreft een gezamenlijk besluit van de Stichting van de Arbeid en het Ministerie van SZW.

een bijdrage hebben willen leveren aan de vervolmaking van dit rapport. De sectorbeschrijvingen zijn te downloaden via www.rwi.nl/sectorinformatie.

Een samenvatting van elk van de 20 sectorbeschrijvingen is als Bijlage 1 opgenomen in het hoofdlijnenrapport. Bijlage 2 geeft de afbakening van de sectoren conform SBI '93. Bijlage 3 beschrijft een korte methodologische toelichting op de door het EIM gemaakte cijfers.

1 Arbeidsmarkt en economie

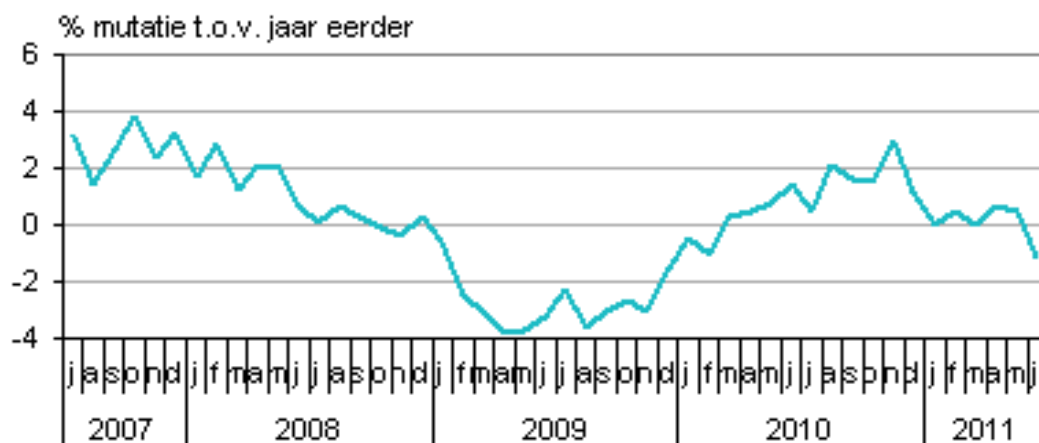
Kort na de vorige economische crisis dient de volgende economische crisis zich alweer aan. De Nederlandse economie is een stap achteruit gezet en de werkloosheid is weer gestegen. De economische vooruitzichten zijn somber, maar zijn ook met veel onzekerheden omgeven. Vooral de zuidelijke EU-lidstaten en de Verenigde Staten staan er slecht voor met een hoge overheidsschuld.

Alle Europese landen voelen de malaise van genoemde landen. De economische groei in Europa is gedaald van 0,8 procent in het 1^e kwartaal van 2011 naar 0,2 procent in het 2^e kwartaal. Dit is vooral toe te schrijven aan de eurocrisis en de schuldencrisis in Europa en in de VS.

In bijna elk Europees land is een pakket aan maatregelen genomen om de vorige economische crisis te bestrijden, waardoor de schuldenlasten en begrotingstekorten van landen fors zijn opgelopen. Er zijn dan ook overal forse bezuinigingen afgekondigd. Het is te verwachten dat deze bezuinigingen het economisch herstel op korte termijn zullen hinderen.

Onder de Nederlandse consumenten is het vertrouwen in de economie fors gedaald. Dit heeft tot gevolg dat zij minder geld uitgeven. Vooral sectoren die afhankelijk zijn van consumptieve bestedingen, zoals de handel en horeca, ondervinden hiervan negatieve gevolgen. De economie ontbeert hierdoor een krachtige impuls van consumenten (figuur 1).

Figuur 1: Binnenlandse consumptie door huishoudens

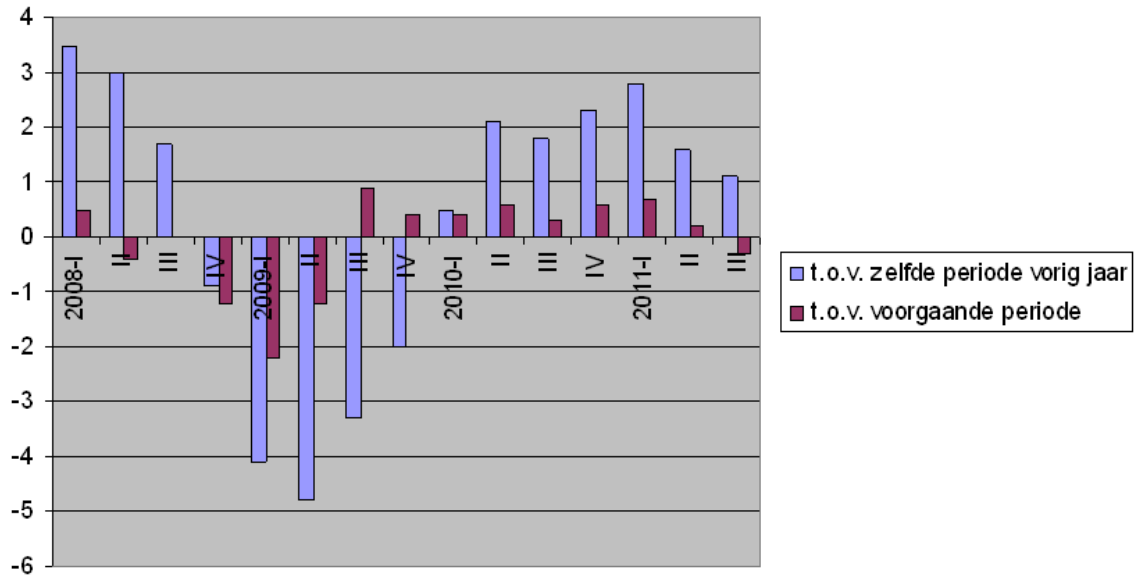

Bron: CBS

Door de onrust op de financiële markten is de wereldhandel verslechterd. Vooral Nederland met een open economie ondervindt hiervan de negatieve gevolgen. Na een opleving

in 2010 groeit de economie thans nog nauwelijks. In het 3^e kwartaal van 2011 was er zelfs sprake van een lichte krimp (figuur 2).

Figuur 2: Volumeverandering Bruto Binnenlands Product (per kwartaal, seizoensgecorrigeerd)

Bron: CBS

Het is niet aannemelijk dat de consument op korte termijn weer een aanjager van de economie zal zijn. De bezuinigingen van de overheid treffen zowel de consument als bedrijven en daarmee de consumptieve bestedingen en bedrijfsinvesteringen. Volgens de Rabobank moeten we het in 2011 daarom vooral hebben van de export. Dit is echter te weinig voor een krachtig herstel. De internationale economische ontwikkelingen bieden daartoe weinig ruimte.

De gevolgen van de economische teruggang en de economische crisis verschillen van sector tot sector. Vermeld is dat de handel en horeca vooral afhankelijk zijn van consumptieve bestedingen. De terughoudende consument heeft een negatief effect op de omzet van deze branches. Dit geldt ook voor de sector bouw. Doordat de bereidheid om een woning te kopen fors is gedaald en de overheidsuitgaven voor bouwprojecten zijn verminderd, is de economische situatie van de bouwsector en aanpalende branches, zoals architectenbureaus, makelaars en doe-het-zelf-zaken, verslechterd. Ook voor 2012 wordt nog geen herstel van de bouwproductie verwacht. Daarna zal waarschijnlijk groei in de woningbouw optreden, maar het niveau van *voor* de crisis zal voorlopig uit zicht blijven. Andere sectoren zijn afhankelijk van de export en dus van de internationale vraag (delen van de industrie, de transportsector). De haperende groei van de wereldhandel betekent dat er gestreefd moet worden naar een groter marktaandeel door innovatieve producten aan te bieden.

Door de Rabobank zijn sectorprognoses gemaakt over de omzet in sectoren (zie tabel 1).²

Tabel 1: Sectorprognoses Rabobank (oktober 2011)

	2009 Omzet	2010 Omzet	2011 Omzet*	2012 Omzet	Sectorprognoses Rabobank
Industrie	-19,5	11,2	5,8	3,5	Door innovatie marktpositie versterken.
Bouw	-4,5	-9,6	3,8	1,5	Taart blijft kleiner.
Groothandel	-8,5	7,5	4,1	2,7	Focus op kostenbeheersing
Detailhandel food	0,6	1,1	1,9	1,7	Rendement onder druk door grondstoffenprijzen.
Detailhandel non-food	-7,1	-1,4	-0,4	0	Synergie internet en fysieke detailhandel mogelijk.
Automotive	.	8	5	0	Onzekerheid door dalend consumentenvertrouwen.
Horeca & recreatie	-5,0	-0,9	3,9	2,2	Geen krachtig herstel te verwachten.
Transport	-10,5	4,0	3,7	2,6	Herstel hapert.
Zakelijke diensten	-1,7	0,3	2,4	2,6	Innovatie en duidelijke klantfocus nodig.
Overige diensten	-0,3	0,5	1,3	1,5	Voorzichtig herstel.
Zorg	5,6	4,5	4,5	4,8	Kostenbeheersing kan groei beperken.

Tabel 1 laat zien dat de omzet in 2009 in bijna alle sectoren daalde. De zorgsector was hierop een grote uitzondering, doordat deze nauwelijks conjunctuurgevoelig is. Vooral de industrie en transportsector lieten in 2009 een forse verslechtering zien die in de jaren erna nog niet geheel is goedgeemaakt. De detailhandel non-food (zoals de detailhandel in wonen) zal er naar verwachting niet in slagen om de negatieve ontwikkeling te beëindigen. Van een omzetgroei is ook in 2011 nog geen sprake. Daarvoor zijn de inkomenspositie en koopkracht van burgers te onzeker, waardoor zij grote aankopen naar achteren schuiven.

De transportsector pikte tot in de eerste helft van 2011 een graantje mee van de aantrekkende wereldhandel. Hierdoor nam de vraag naar internationaal wegvervoer toe. Nog belangrijker voor de sector was de goed presterende Duitse economie die zorgde voor het aantrekken van de vraag naar vervoer. De haperende wereldhandel, samenhangend met de eurocrisis, belemmert dit herstel.

² Rabobank, *Sectorprognoses 2011. Nederlands bedrijfsleven in 2011: stapje voor stapje vooruit*, 36^e jaargang, oktober 2011.

Voor de dienstverlening geldt “moeizaam herstel”. Dit hangt samen met de uiteenlopende ontwikkelingen in branches die tot deze sector behoren. Enerzijds zal de omzet van een aantal sectoren, zoals de uitzendsector en ICT-branche, zeer waarschijnlijk stijgen. Anderzijds zijn er branches, zoals architectenbureaus, makelaars en notarissen die vooralsnog (door de economische verslechtering in de bouwsector) met negatieve ontwikkelingen blijven kampen.

Het regeringsbeleid is gericht op meer marktwerking in de zorgsector. De regering hoopt hiermee een tweeledig doel te bereiken, namelijk lagere zorgkosten en het bevorderen van innovatie in de zorg. Hoewel in deze sector ook in 2011 en 2012 nog groei wordt verwacht, kan de nadruk op kostenbeheersing toch leiden tot een remmend effect op deze groei. In de sector welzijn zien we de eerste tekenen van de effecten van overheidsbezuinigingen terug. Hetzelfde geldt voor het onderwijs en de overheid.

In de afzonderlijke beschrijvingen van deze sectoren wordt nader ingegaan op de bovengeschetste ontwikkelingen en worden relevante ontwikkelingen evenals kansen en bedreigingen weergegeven en komen economische ontwikkelingen aan de orde.

2 Werkgelegenheid en vacatures

2.1 Inleiding

Dit hoofdlijnenrapport start met een beschrijving van de actuele arbeidsmarktontwikkelingen en het arbeidsmarktperspectief tot 2012 (prognoses EIM) resp. 2016 (prognoses UWV WERKbedrijf) voor alle sectoren gezamenlijk. Er zijn twee bronnen gebruikt, die ook weer met elkaar samenhangen. Enerzijds gaat het om een tabellenset die door het EIM specifiek voor de RWI is gemaakt. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de sectorprognoses die het EIM voor het UWV WERKbedrijf heeft opgesteld. Bij de presentatie van deze cijfers past een zekere waarschuwing over de mate van onzekerheid van arbeidsmarktprognoses. Deze wordt hieronder kort samengevat.

Volgens de *Macro Economische Verkenning 2012* van het Centraal Planbureau (CPB) groeit de Nederlandse economie in 2011 en 2012 met respectievelijk 1½% en 1%. De economische groei komt grotendeels voor rekening van de uitvoer. Bij deze matige groei daalt de werkloosheid niet verder en stabiliseert naar verwachting op gemiddeld 4¼%. De koopkracht daalt in beide ramingjaren. Het begrotingstekort loopt in de raming snel terug, van 5,1% van het bruto binnenlands product (bbp) in 2010 tot 2,9% bbp komend jaar. Dit relatief sombere beeld is het op basis van de huidige informatie meest waarschijnlijk geachte scenario, en daarmee het beeld op basis waarvan de begroting is opgesteld (het 'basispad').

In deze cijfers is wél rekening gehouden met de recente onrust op de financiële markten, maar níet met een nieuwe financiële crisis. De onrust op de financiële markten wijst op een zeer grote onzekerheid en de kans op een negatievere uitkomst is aanzienlijk. In de *Macro Economische Verkenning 2012* is daarom een onzekerheidsvariant opgenomen waarin de mogelijke gevolgen van een nieuwe financiële crisis worden geïllustreerd. Deze variant is géén uitgewerkt scenario, daarvoor zijn de onzekerheden te groot en te divers. Wel geeft de variant een indicatie van de mogelijke uitkomsten bij een nieuwe, op dit moment nog niet ingeboekte, grote schok op de financiële markten - of die nu in Europa, in de Verenigde Staten, of ergens anders ontstaat.

In 2009 is door de Stichting van de Arbeid ook een inventarisatie gemaakt van overschot- en tekortsectoren (zie bijlage 2 bij *Aan het werk*, 2009). Vergelijking van de resultaten van die inventarisatie met onderhavig rapport laat zien dat prognoses met onzekerheden zijn omgeven.

2.2 Werkgelegenheid: een algemeen beeld

In Nederland is ondanks de grootste productiedaling sinds de Tweede Wereldoorlog de groei van de werkloosheid beperkt gebleven. Wel is de arbeidsproductiviteit als gevolg hiervan gedaald. Tot enkele maanden geleden leek het erop dat we het dieptepunt van de economische crisis achter de rug hadden. De meeste recente ontwikkelingen stemmen echter minder optimistisch. Door de crisis is de werkloosheid gestegen tot 5,4 procent in 2010 en in de eerste helft van 2011 weer licht gedaald tot 5,0 procent. Dit percentage komt overeen met een werkloze beroepsbevolking van 395.000 personen. Niettemin is dit in internationaal perspectief laag te noemen. In de tweede helft van 2011 is,

tegen de prognoses in, de werkloosheid weer gaan oplopen onder druk van de Eurocrisis en de daarmee gepaard gaande onzekerheden.

De werkgelegenheid in arbeidsjaren is in 2009 met 2,4 procent gedaald en in 2010 met 1,9 procent. In 2011 zou de werkgelegenheid volgens de UWV-prognose (die overigens op EIM-cijfers is gebaseerd) weer toenemen, maar gezien de recente ontwikkelingen en gezien de meest recente CPB-prognoses lijkt dat te optimistisch. Tabel 2 biedt een overzicht van de banenontwikkeling per sector, gerangschikt naar de omvang van de gemiddelde groei op basis van die UWV-prognose.

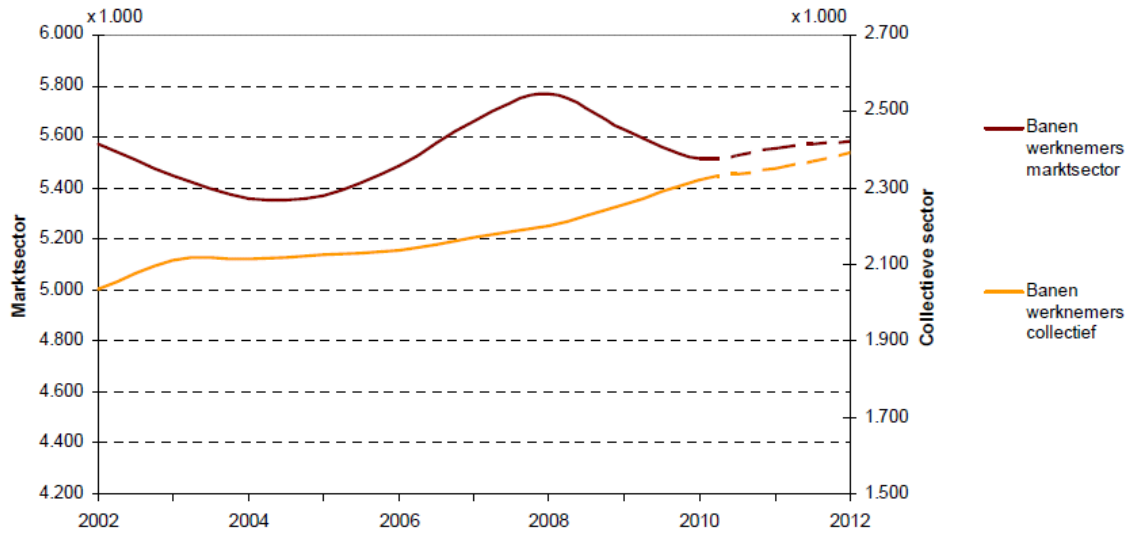
Tabel 2: Banenontwikkeling per sector (2009-2016)

Gemiddelde groei aantal banen per jaar (x 1.000)					
(2009 en 2010: realisatie, 2011-2016: prognose)					
Sector	2009	2010	2011	2012	2012-2016
Zorg en welzijn	26	48	33	47	40
Uitzendwezen en rest zakelijke dienstverlening	-67	-20	36	24	14
Detailhandel	-9	-8	12	7	4
Groothandel	3	0	8	7	3
Bouw en bouwinstallatie	-8	-11	-6	1	3
ICT	-9	-4	2	2	2
Horeca en catering	-9	5	1	2	1
Adviesbureaus en makelaardij	2	-16	-1	1	1
Onderwijs	4	6	2	1	1
Landbouw en visserij	-2	0	1	0	0
Schoonmaak	-1	-5	1	1	0
Delfstoffenwinning	1	0	0	0	0
Nutsbedrijven	2	1	0	0	0
Toerisme en maatschappelijke organisaties	3	0	-1	-1	-1
Vervoer en telecommunicatie	-13	-11	2	1	-4
Financiële diensten	-6	-15	-5	-5	-5
Openbaar bestuur	11	10	-7	-8	-9
Industrie	-27	-27	-12	-13	-16
Totaal	-87	-47	67	68	34

Bron: UWV WERKbedrijf (juni 2011), p. 74 tabel 5.2.1. en UWV WERKbedrijf 2010, p.38, tabel 3.1.1

Het werkgelegenheidsverlies is niet over de economische sectoren gelijkmatig verdeeld. Dit komt doordat de economische crisis niet de hele economie in dezelfde mate en op hetzelfde tijdstip raakt. De detailhandel bijvoorbeeld is afhankelijk van consumentenbestedingen en ondervindt daarom al snel de gevolgen van een crisis. In 2009 en 2010 zijn in het bank- en verzekeringswezen veel banen geschrapt. Maar ook de industrie, uitzendwezen, bouw, ICT en de sector transport en communicatie zijn hard getroffen. Figuur 3 laat de ontwikkeling zien van het aantal banen in de marktsectoren en in het publieke/non-profit domein. De groei van het aantal banen in het publieke domein is door de jaren heen vrij constant. Figuur 3 laat ook zien dat het aantal banen in de marktsectoren ook wel weer groeit, maar nog niet het niveau heeft bereikt dat het in 2008 had.

Figuur 3: Ontwikkeling aantal banen marktsectoren en publieke sectoren, 2002-2012

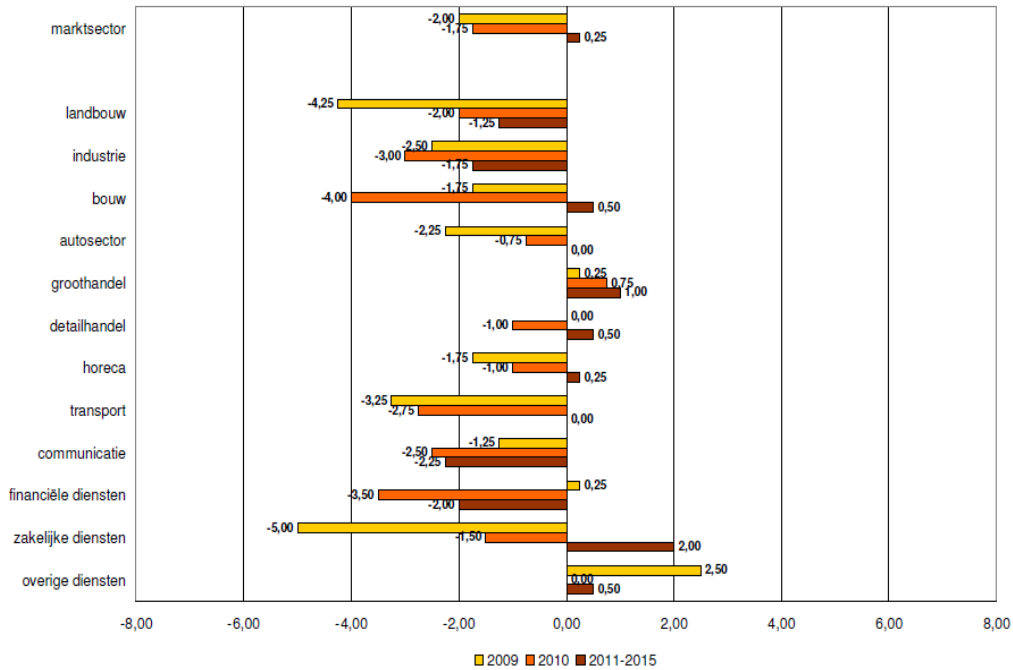

Bron: UWV WERKbedrijf, Arbeidsmarktprognose 2011-2016, juni 2011

Niet in alle sectoren is de werkgelegenheid gedaald. De sector zorg en welzijn is een groeisector gebleven. Deze sector is weinig gevoelig voor de conjunctuur. Wel zijn bezuinigingen - ingegeven door de economische crisis - ook op deze sector van invloed.

Per saldo is in 2009 het totale banenbestand gedaald met 87.000 en in 2010 met 47.000. Door de crisis daalt in verschillende sectoren - industrie en financiële diensten - ook het aantal banen op middellange termijn (tabel 2). Per saldo echter voorziet het UWV voor de jaren 2012-2016 een jaarlijkse stijging van het totaal aantal banen met 34.000. Ook het EIM gaat uit van werkgelegenheidsgroei in een aantal sectoren de komende jaren (figuur 4). De EIM-cijfers betreffen de arbeidsmarktontwikkelingen in het MKB en gaan over de jaren 2011-2015.

Figuur 4: Ontwikkeling van de werkgelegenheid (aantal werkenden) in marktsectoren in 2009, 2010 en gemiddeld per jaar in 2011-2015 (in % van de werkgelegenheid)

Bron: EIM (februari 2011), Middellangetermijnontwikkeling MKB. Het MKB in de marktsector in de periode 2011-2015

2.3 Werkgelegenheid: vergelijkend overzicht

2.3.1 Werkzame personen

Tabel 3 geeft een overzicht van de werkgelegenheid per sector. Ook is aangegeven waar de werkgelegenheid zich relatief positief en waar deze zich relatief negatief ontwikkelt.

Elke tabel in deze (en de volgende paragraaf) kent dezelfde opbouw. Er wordt een standcijfer gepresenteerd. Vervolgens de gemiddelde jaarlijkse van de periode 2003-2010. Vervolgens de verwachte gemiddelde jaarlijkse mutatie per jaar voor 2011 en 2012. De ontwikkelingen in de afgelopen periode en de verwachtingen voor de komende twee jaar wordt vergeleken met het gemiddelde voor alle sectoren. Figuur 5 toont de legenda, welke geldt voor alle gepresenteerde tabellen.

Figuur 5: Legenda trend en relatieve positie sectoren, geldend voor alle tabellen

Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands gemiddelde		
	ruim bovengemiddeld	verschil $\geq 2,5$
	iets bovengemiddeld	verschil $\geq 0,5$ maar $< 2,5$
	gemiddeld	verschil $> -0,5$ maar $< 0,5$
	iets beneden gemiddeld	verschil $\leq -0,5$ maar $> -2,5$
	ruim beneden gemiddeld	verschil $\leq -2,5$
	n.v.t.	

Het gemiddelde per sector van de ontwikkeling per gerealiseerd jaar en de verwachting per geprognoseerd jaar wordt bij de bepaling van de relatieve ontwikkeling vergeleken met het gemiddelde over alle sectoren samen.

Bron: EIM

Tabel 3: Ontwikkeling totaal aantal werkzame personen per sector

	2010 niveau (x 1.000)	gemiddelde mutatie 03-10 (% p.j.)	gemiddelde mutatie 11/12 (% p.j.)	Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands gemiddelde
Private sectoren				
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen	252,9	-1,8	-1,3	ruim beneden gemiddeld
2 Procesindustrie	299,0	-1,6	-1,5	iets beneden gemiddeld
3 Textiel-, kleding-, leer- en lederwarenindustrie	20,1	-4,1	-1,6	ruim beneden gemiddeld
4 Hout- en meubelindustrie; vervaardiging van overige goederen n.e.g.	149,7	-0,2	-0,1	iets beneden gemiddeld
5 Grafimedia	78,2	-2,3	-1,8	ruim beneden gemiddeld
6 Metalektro en metaalnijverheid	334,4	-1,1	-0,7	iets beneden gemiddeld
7 Recycling en milieudienstverlening	38,8	0,5	0,0	gemiddeld
8 Energie en nutsbedrijven	34,1	0,9	0,1	gemiddeld
9 Bouwnijverheid	481,1	0,0	0,1	iets beneden gemiddeld
10 Handel in en reparatie van motorvoertuigen en benzinstations	158,0	0,3	0,6	gemiddeld
11 Groothandel	511,0	0,6	1,5	gemiddeld
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen	771,3	0,5	0,9	gemiddeld
13. Horeca en catering	317,5	0,7	0,4	gemiddeld
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	202,3	1,4	0,4	iets bovengemiddeld
15 Vervoer, opslag en communicatie	433,3	-0,6	0,3	iets beneden gemiddeld
16 Bank en verzekeringswezen	265,8	-0,9	-1,9	iets beneden gemiddeld
17 Zakelijke dienstverlening	986,5	1,4	0,8	iets bovengemiddeld
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	448,0	3,0	6,5	ruim bovengemiddeld
19 Schoonmaaksector	99,6	0,6	0,7	gemiddeld
Publieke sectoren				
20 Openbaar bestuur	505,8	-0,3	-1,3	iets beneden gemiddeld
21 Onderwijs	439,4	1,1	0,6	gemiddeld
22 Zorgsector	1078,3	2,1	3,2	iets bovengemiddeld
23 Welzijnssector	224,2	3,6	2,3	ruim bovengemiddeld
24 Overige dienstverlening	514,8	1,2	1,3	iets bovengemiddeld
totaal	8644,0	0,6	1,0	

Bron: EIM

Sectoren met een relatief **sterke groei** van de werkgelegenheid zijn de zakelijke dienstverlening, de uitzendbureaus, overige dienstverlening en zorg en welzijn. Alle industriële sectoren scoren ondergemiddeld en krimpen zelfs in absolute aantallen. Bij de geprognosticeerde sterke groei van de welzijnssector past de kanttekening dat, gezien de bezuinigingen van de overheid, daar inmiddels vraagtekens bij gezet kunnen worden. Ook wat de zorg betreft kan de vraag worden gesteld of de prognose geen te optimistisch beeld van het aantal werkzame personen, de werkgelegenheid en het aantal banen laat zien.

Afgezien van de zakelijke dienstverlening kwam de groei van de werkgelegenheid sinds 2003 vrijwel geheel voor rekening van de publieke sectoren. Daarbinnen vormde het krimpende openbaar bestuur een uitzondering. Bij de beoordeling van deze ontwikkelingen moet er wel rekening mee worden gehouden dat de verschuiving richting zakelijke dienstverlening ook kan inhouden dat werkzaamheden die voorheen door mensen in dienst van andere sectoren werden verricht nu als gevolg van outsourcing in de zakelijke dienstverlening terecht gekomen zijn.

Tabel 4 laat de relatie zien tussen de omvang van de sector en groeien of krimpen. Duidelijk wordt dat de grote sectoren meer groeien en dat kleine sectoren meer de neiging hebben om te krimpen.

Tabel 4: Ontwikkeling werkgelegenheid en omvang sector gerelateerd

Trend werkgelegenheid ↓	Omvang sector →	Groot	Middel	Klein
Groei		17. Zakelijke dienstverlening 18. Uitzendbureaus 22. Zorg 24. Overige dienstverlening	14. Reisorganisaties etc. 23. Welzijn	
Gelijk		11. Groothandel 12. Detailhandel 21. Onderwijs	10. Automotive 13. Horeca	7. Recycling etc. 8. Energie 19. Schoonmaak
Krimp		9. Bouwnijverheid 15. Vervoer 20. Openbaar bestuur	1. Landbouw 2. Procesindustrie 6. Metalektr 16. Bank- en verzekeringen	3. Textiel etc. 4. Hout etc. 5. Grafimedia

Bron: RWI

2.3.2 Banen van werknemers

Een andere invalshoek is het aantal banen. Een werkzaam persoon kan meerdere banen hebben en omgekeerd kan een baan door meerdere personen worden vervuld. Daardoor leidt deze invalshoek tot andere cijfers. Het patroon is echter hetzelfde: de ontwikkeling van het aantal banen van werknemers, dus exclusief zelfstandigen, vertoont een overeenkomstig beeld als dat van de ontwikkeling van de werkgelegenheid (tabel 5).

Tabel 5: Ontwikkeling van het aantal banen van werknemers 2003-2012

	2010 niveau (x 1.000)	gemiddelde muta- tie 03-10 (% p.j.)	gemiddelde muta- tie 11/12 (% p.j.)	Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands ge- middelde
Private sectoren				
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen	133,2	-0,9	0,4	iets beneden gemiddeld
2 Procesindustrie	294,2	-1,5	-1,8	ruim beneden gemiddeld
3 Textiel-, kleding-, leer- en leder- warenindustrie	17,0	-4,8	-1,9	ruim beneden gemiddeld
4 Hout- en meubelindustrie; vervaar- diging van overige goederen n.e.g.	142,1	-0,2	-1,8	iets beneden gemiddeld
5 Grafimedia	74,5	-3,0	-2,0	ruim beneden gemiddeld
6 Metalektro en metaalnijverheid	324,2	-1,3	-0,8	iets beneden gemiddeld
7 Recycling en milieudienstverlening	39,2	0,5	-0,4	gemiddeld
8 Energie en nutsbedrijven	34,2	0,9	0,1	gemiddeld
9 Bouwnijverheid	377,5	-1,0	-0,6	
10 Handel in en reparatie van motor- voertuigen en benzinstations	139,0	0,2	0,9	gemiddeld
11 Groothandel	475,1	0,5	1,6	gemiddeld
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen	702,5	0,8	1,2	gemiddeld
13. Horeca en catering	298,8	1,2	0,5	gemiddeld
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	176,9	0,8	-0,1	gemiddeld
15 Vervoer, opslag en communicatie	420,0	-0,7	0,3	iets beneden gemiddeld
16 Bank en verzekeringswezen	265,3	-0,8	-1,9	iets beneden gemiddeld
17 Zakelijke dienstverlening	821,8	1,2	0,1	gemiddeld
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	480,2	3,0	6,5	ruim bovengemiddeld
19 Schoonmaaksector	159,7	0,5	0,6	gemiddeld
Publieke sectoren				
20 Openbaar bestuur	537,1	-0,3	-1,3	iets beneden gemiddeld
21 Onderwijs	474,9	1,0	0,3	gemiddeld
22 Zorgsector	1080,1	2,0	3,2	iets bovengemiddeld
23 Welzijnssector	225,1	3,5	2,2	ruim bovengemiddeld
24 Overige dienstverlening	177,1	1,2	-0,3	gemiddeld
totaal	7870,0	0,6	0,9	

Bron: EIM

2.3.3 Arbeidsvolume totaal

Een werkende kan full- of parttime werken. Om een beeld te krijgen van de totale werkgelegenheid per sector moeten we alle werkenden in fulltimerequivalenten omrekenen. Dan ontstaat een beeld van het totale arbeidsvolume (tabel 6).

Tabel 6: Ontwikkeling van het totale arbeidsvolume 2003-2012

	2010 niveau (x 1.000)	Gemiddelde mutatie 03-10 (% p.j.)	gemiddelde mutatie 11/12 (% p.j.)	Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands gemid- delde
Private sectoren				
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen	201,8	-2,1	-1,4	iets beneden gemiddeld
2 Procesindustrie	282,6	-0,9	-1,7	iets beneden gemiddeld
3 Textiel-, kleding-, leer- en lederwarenindustrie	16,8	-4,4	1,8	ruim beneden gemiddeld
4 Hout- en meubelindustrie; vervaardiging van overige goederen n.e.g.	119,4	-2,0	-2,1	ruim beneden gemiddeld
5 Grafimedia	68,8	-2,7	-2,0	ruim beneden gemiddeld
6 Metalektro en metaalnijverheid	308,8	-1,4	-0,8	iets beneden gemiddeld
7 Recycling en milieudienstverlening	35,5	0,1	-0,4	iets beneden gemiddeld
8 Energie en nutsbedrijven	32,1	0,7	0,1	gemiddeld
9 Bouwnijverheid	452,6	-0,2	0,0	iets beneden gemiddeld
10 Handel in en reparatie van motorvoertuigen en benzinstations	131,7	-0,2	0,6	iets beneden gemiddeld
11 Groothandel	447,0	0,5	1,4	gemiddeld
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen	500,2	0,6	0,8	gemiddeld
13. Horeca en catering	196,0	0,1	0,4	gemiddeld
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	160,3	1,2	0,3	iets bovengemiddeld
15 Vervoer, opslag en communicatie	368,8	-0,8	0,3	iets beneden gemiddeld
16 Bank en verzekeringswezen	236,5	-0,8	-1,8	iets beneden gemiddeld
17 Zakelijke dienstverlening	805,6	1,4	0,9	iets bovengemiddeld
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	298,7	3,2	6,4	ruim bovengemiddeld
19 Schoonmaaksector	69,0	0,6	0,7	gemiddeld
Publieke sectoren				
20 Openbaar bestuur	466,7	-0,5	-1,4	iets beneden gemiddeld
21 Onderwijs	348,4	0,6	0,6	gemiddeld
22 Zorgsector	762,7	1,9	3,2	iets bovengemiddeld
23 Welzijnssector	158,8	3,4	2,3	ruim bovengemiddeld
24 Overige dienstverlening	256,2	1,6	0,8	iets bovengemiddeld
totaal	6725,0	0,4	0,7	

Bron: EIM

De ontwikkeling daarin vertoont, zoals uit tabel 6 blijkt, een vergelijkbaar beeld: groei in de publieke sector met uitzondering van het openbaar bestuur, en krimp in de marktsector met uitzondering van de zakelijke dienstverlening, de reis- en verblijfssector en de uitzendbureaus.

2.3.4 Zzp'ers

De meeste zzp'ers zijn werkzaam in de sectoren

- overige dienstverlening: 100.000
- bouw: 102.000
- en land- en tuinbouw: 72.000.

In de bouw, waar de totale werkgelegenheid de afgelopen jaren afnam, nam het aantal zzp'ers nog sterk toe. Dat geldt ook voor de overige zakelijke dienstverlening. Ook de groei van het aantal zzp'ers in zorg en welzijn verdient aandacht. In de recreatieve sector, waar de werkgelegenheid als geheel nog groeit, neemt het aantal zzp'ers af (tabel 7).

Tabel 7: Ontwikkeling aantal zzp'ers

	2010 niveau (x 1.000)	gemiddelde muta- tie 03-10 (% p.j.)	gemiddelde muta- tie 11/12 (% p.j.)	Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands ge- middelde
Private sectoren				
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen	72,0	-3,9	-3,1	ruim beneden gemiddeld
2 Procesindustrie	4,2	1,7	-0,9	gemiddeld
3 Textiel-, kleding-, leer- en lederwarenindustrie	2,0	1,0	-0,5	iets beneden gemiddeld
4 Hout- en meubelindustrie; vervaardiging van overige goederen n.e.g.	7,9	0,5	-0,5	iets beneden gemiddeld
5 Grafimedia	2,0	1,6	-0,6	gemiddeld
6 Metalektro en metaalnijverheid	6,5	3,1	-0,1	iets bovengemiddeld
7 Recycling en milieudienstverlening	0,2	12,4	-0,5	ruim bovengemiddeld
8 Energie en nutsbedrijven	0,0		0,0	
9 Bouwnijverheid	102,3	5,1	2,1	ruim bovengemiddeld
10 Handel in en reparatie van motorvoertuigen en benzinstations	16,2	2,8	-1,1	iets bovengemiddeld
11 Groothandel	32,7	1,9	1,0	iets bovengemiddeld
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen	68,1	0,6	-0,9	iets beneden gemiddeld
13. Horeca en catering	31,9	1,2	-0,3	gemiddeld
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	32,9	-1,4	1,8	iets beneden gemiddeld
15 Vervoer, opslag en communicatie	15,1	0,9	0,5	iets beneden gemiddeld
16 Bank en verzekeringswezen	3,1	2,8	-1,3	gemiddeld
17 Zakelijke dienstverlening	81,1	3,9	3,0	ruim bovengemiddeld
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	1,0	-0,3	6,5	gemiddeld
19 Schoonmaaksector	5,4	3,0	1,4	iets bovengemiddeld
Publieke sectoren				
20 Openbaar bestuur	0,0		0,0	
21 Onderwijs	28,3	1,3	0,0	
22 Zorgsector	53,0	8,7	3,0	ruim bovengemiddeld
23 Welzijnssector	14,9	10,3	3,0	ruim bovengemiddeld
24 Overige dienstverlening	99,7	1,6	1,9	gemiddeld
totaal	680,6	2,2	-1,1	

Bron: EIM

n.b. Alleen die sectoren worden getoond met een significant aantal zzp'ers (>2.000)

Kijken we naar de trend, dan zien we dat het aantal zzp'ers groeit in sectoren waar de werkgelegenheid als geheel groeit en die aangeduid kunnen worden als persoonlijke dienstverlening. Ook groeit het aantal zzp'ers meer dan gemiddeld in de maakindustrie. (tabel 8).

Tabel 8: Ontwikkeling zzp'ers en ontwikkeling werkgelegenheid vergeleken

Trend werkgelegenheid	Trend zzp'ers	Bovengemiddelde groei	Gelijk	Benedengemiddelde groei/krimp
Bovengemiddelde groei	↓	17. Zakelijke dienstverlening 22. Zorg 23. Welzijn	18. Uitzendbureaus 24. Overige dienstverlening	14. Reisorganisaties etc.
		Gelijk	11. Groothandel 19. Schoonmaak	13. Horeca 12. Detailhandel
Benedengemiddelde groei/krimp		6. Metalektro 7. Recycling 9. Bouwnijverheid 10. Automotive	2. Procesindustrie 5. Grafimedia 16. Bank- en verzekeringswezen	1. Landbouw etc. 3. Textiel etc. 4. Hout etc. 15. Vervoer

Bron: RWI

2.3.5 Uitzendvolume

De uitzendbureaus hebben in 2009 een flinke klap van de crisis gekregen. In 2010 en 2011 trad een herstel op. Daarvan zijn nog geen cijfers voorhanden die aansluiten bij de hier gehanteerde sectorindeling. Opvallend is dat in de publieke sector in 2009 het uitzendvolume nog krachtig toenam (tabel 9).

Tabel 9: Ontwikkeling van het uitzendvolume 2003-2010 (realisatiecijfers)

	2010 (index 2005=100)	gemiddelde mutatie 03-10 (% p.j.)	gemiddelde mutatie 11/12 (% p.j.)	Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands gemiddelde
Private sectoren				
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen	60	-9,7		ruim beneden gemiddeld
2 Procesindustrie	76	-5,4		ruim beneden gemiddeld
3 Textiel-, kleding-, leer- en lederwarenindustrie	76	-5,4		ruim beneden gemiddeld
4 Hout- en meubelindustrie; vervaardiging van overige goederen n.e.g.	76	-5,4		ruim beneden gemiddeld
5 Grafimedia	76	-5,4		ruim beneden gemiddeld
6 Metalektro en metaalnijverheid	76	-5,4		ruim beneden gemiddeld
7 Recycling en milieudienstverlening	76	-5,4		ruim beneden gemiddeld
8 Energie en nutsbedrijven	133	5,9		ruim bovengemiddeld
9 Bouwnijverheid	91	-1,9		gemiddeld
10 Handel in en reparatie van motorvoertuigen en benzinstations	88	-2,6		iets beneden gemiddeld
11 Groothandel	88	-2,6		iets beneden gemiddeld
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen	88	-2,6		iets beneden gemiddeld
13. Horeca en catering	100	0,0		iets bovengemiddeld
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	80	-4,4		ruim beneden gemiddeld
15 Vervoer, opslag en communicatie	86	-3,1		iets beneden gemiddeld
16 Bank en verzekeringswezen	70	-6,9		ruim beneden gemiddeld
17 Zakelijke dienstverlening	79	-4,6		ruim beneden gemiddeld
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	79	-4,6		ruim beneden gemiddeld
19 Schoonmaaksector	79	-4,6		ruim beneden gemiddeld
Publieke sectoren				
20 Openbaar bestuur	115	2,9		ruim bovengemiddeld
21 Onderwijs	133	5,9		ruim bovengemiddeld
22 Zorgsector	129	5,2		ruim bovengemiddeld
23 Welzijnssector	129	5,2		ruim bovengemiddeld
24 Overige dienstverlening	80	-4,4		ruim beneden gemiddeld
25 niet ingedeeld	190	13,7		ruim bovengemiddeld
Totaal	93	-1,5		

Bron: EIM

2.4 Kwalitatieve ontwikkelingen in de werkgelegenheid

2.4.1 Naar opleiding

Werkgelegenheid voor laag en hoog opgeleiden

Relatief veel werkgelegenheid voor laag opgeleiden is te vinden in de vlees- en visverwerking, de hout- en bouwmaterialenindustrie, het vervoer, de textiel, de papierindustrie, de horeca, de agrarische sector en de bouw. Daarentegen kennen juist de procesindustrie en de elektrotechniek weinig werkgelegenheid voor laag opgeleiden.

Hoog opgeleiden zijn sterk vertegenwoordigd in het onderwijs, de zakelijke dienstverlening, bank- en verzekeringswezen en de overheid, maar ook in de elektrotechniek en de chemie. Opvallend is dat het aandeel hoger opgeleiden in de gezondheidszorg niet veel boven het gemiddelde voor alle sectoren uitkomt. Het is vooral een MBO-sector.

Veranderingen in het niveau van de werkgelegenheid

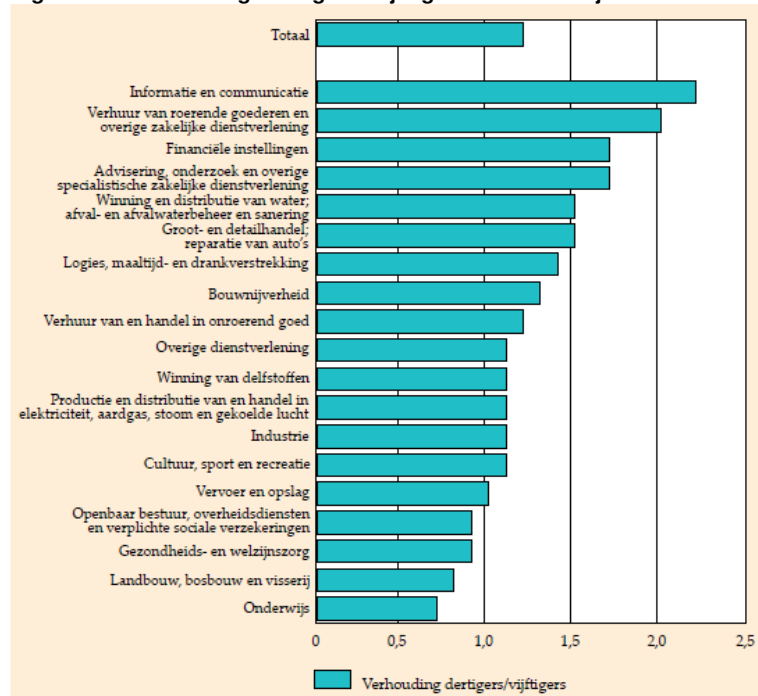
In veel sectoren is er sprake van een upgradering van de werkgelegenheid. Zo verdwijnt het lager geschoolde werk uit de grafimedia. In de agrobedrijven neemt de vraag naar goed opgeleid breed inzetbaar personeel toe. De voedingsindustrie ziet de vraag naar hoog opgeleiden in de R&D en de kwaliteitscontrole toenemen. In de meubelbranche leidt de techniek tot meer vraag op MBO+- en HBO-niveau. De verschuiving van grootschalige nieuwbouw naar restauratie, verbouw, en speciaalbouw betekent een opwaartse druk op het gevraagde niveau in de bouw. De automotive kent een ontwikkeling richting polarisatie van de werkgelegenheid waarbij het middenniveau voor een deel werk afstaat aan de hoog gekwalificeerde allrounders en voor een deel aan het eenvoudigste uitvoerende niveau. In de detailhandel kan de scheiding tussen logistieke taken en verkooptaken gevolgen hebben voor de gevraagde competenties. De ICT kent een sterke groei op de hogere opleidingsniveaus. In de zorg vindt de groei vooral plaats op MBO-niveau 3 en hoger. Een concentratie van het werk op de hogere niveaus vindt ook plaats in de metalektro. Al deze kwalitatieve verschuivingen in de vraag tezamen vergroten de problematiek van de werkloosheid op de lagere niveaus en van tekorten aan een deel van het hoger gekwalificeerd personeel.

2.4.2 Naar leeftijd

De beroepsbevolking is gestaag gegroeid: in de jaren 2001-2010 met gemiddeld 1% per jaar. Door de vergrijzing zwakt de groei evenwel fors af. Naar verwachting zal de groei van de beroepsbevolking in 2011 en 2012 0,4% respectievelijk 0,5% zijn. Ten opzichte van 2000 is de beroepsbevolking verouderd. Het aandeel van de twee jongste leeftijdsgroepen is in 2012 8%-punt lager en dat van de twee oudste leeftijdsgroepen circa 10%-punt hoger.

Figuur 6 toont dat vooral het onderwijs, landbouw, bosbouw en visserij, de gezondheidszorg en het openbaar bestuur meer dan gemiddeld vergrijsd zijn. De sectoren zijn gerangschikt naar mate van veroudering. De sectoren met de kortste staven kennen de grootste vergrijzingproblematiek.

Figuur 6: Verhouding dertigers/vijftigers naar bedrijfstak en leeftijdsgroep, 2009

Bron: CBS, *De Nederlandse samenleving 2010*.

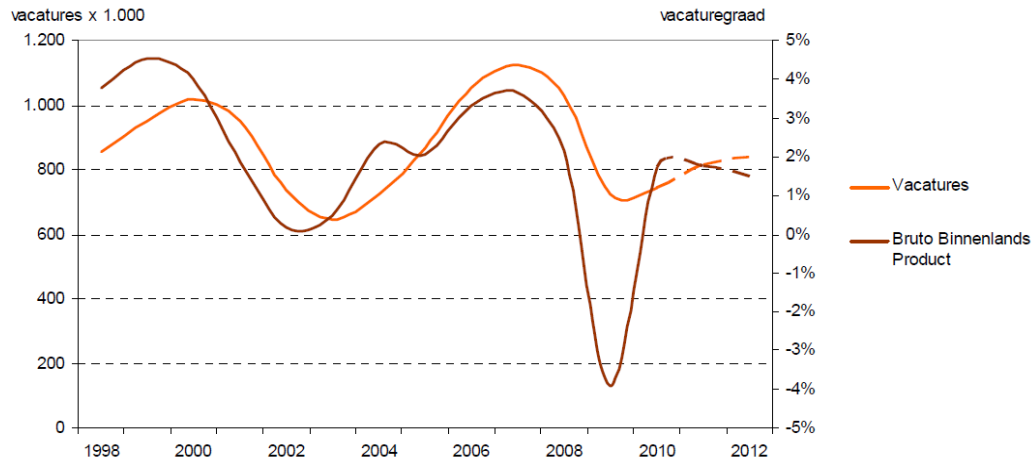
2.5 Vacatures: algemeen beeld

Wanneer een sector gekenmerkt wordt door krimp betekent dit niet dat nieuwe werknemers niet nodig zijn. Elke sector heeft gelijktijdig tekorten, vaak hoger opgeleiden, en overschotten, vaak laag opgeleiden. Ontslag en aanname van arbeidskrachten gaan zodoende samen.

De ontwikkeling van vacatures is het saldo van de *uitbreidingsvraag* en *vervangingsvraag*. Bij de uitbreidingsvraag gaat het om groei of krimp van de werkgelegenheid. Bij de vervangingsvraag gaat het om vervanging van werknemers die het bedrijf of de sector verlaten, o.a. door het uittreden van ouderen (vergrijzing), uittreden wegens arbeidsongeschiktheid en het opnemen van een studie. Voor de vervangingsvraag is dus de leeftijdsverdeling van het personeelsbestand relevant. Hoe ouder werknemers zijn, hoe meer zij de komende jaren de arbeidsmarkt verlaten.

Het resultaat van de uitbreidings- en vervangingsvraag is het totaal aantal vacatures (figuur 7).

Figuur 7: Ontstane vacatures en groei economie

Bron: UWV WERKbedrijf, Arbeidsmarktprognose 2012

Tabel 10 bevat *prognoses per sector tot 2016* over vacatures. De sectoren zijn gerangschikt naar aantal vacatures. Ook hiervoor geldt, wellicht sterker nog dan voor de werkgelegenheidsprognoses, dat een en ander afhankelijk is van de ontwikkeling van de economie.

Tabel 10: Gemiddeld aantal vacatures per jaar naar sector (x 1.000), 2010 tot 2016

Sector	(Gemiddeld) aantal vacatures per jaar (x 1.000)				Aandeel vacatures 2013-2016
	2010	2011	2012	2013-2016	
Detailhandel	149	165	168	177	20%
Zorg en welzijn	100	100	104	112	13%
Horeca en catering	54	65	68	76	9%
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	49	63	75	68	8%
Adviesbureaus en makelaardij	50	58	60	66	8%
Groothandel	47	53	54	56	6%
Bouw en bouwinstallatie	30	35	40	55	6%
ICT	34	42	43	46	5%
Industrie	51	53	49	42	5%
Toerisme en maatschappelijke organisaties	34	35	36	36	4%
Onderwijs	33	33	33	32	4%
Schoonmaak	26	28	28	29	3%
Vervoer en telecom	26	27	27	26	3%
Financiële diensten	21	20	20	18	2%
Openbaar Bestuur	21	20	19	17	2%
Landbouw en visserij	13	13	13	12	1%
Nutsbedrijven	5	5	5	5	1%
Delfstoffenwinning	1	1	1	0	0%
Totaal	743	817	841	874	100%

Bron: UWV WERKbedrijf, Arbeidsmarktprognose 2012

Uit tabel 10 blijkt het volgende.

- De sectoren detailhandel, zorg en welzijn, en horeca en catering leveren veruit de meeste vacatures op. Circa vier op de tien vacatures zijn afkomstig uit deze drie sectoren.

- In de sector delfstoffenwinning, nutsbedrijven en landbouw en visserij zullen nauwelijks vacatures ontstaan.
- De sectoren met de meeste vacatures kennen ook een groei van het aantal vacatures tot 2016.
- Het totale aantal vacatures blijft de komende jaren onder het niveau van 1 miljoen per jaar. Dat was het niveau van vóór de economische crisis.

2.6 Vacatures: vergelijkend beeld

2.6.1 Aantal vacatures

Ook de *groei* van het aantal vacatures is geconcentreerd in een beperkt aantal sectoren (tabel 11). Het verwachte aantal vacatures in de detailhandel en de uitzendbranche ligt voor 2011 en 2012 ruim boven het gemiddelde. De zakelijke dienstverlening en de horeca halen in 2012 een deel van de schade van voorgaande jaren in. Daarentegen blijft het aantal vacatures in sectoren als metaalektro, kleinmetaal en andere industrie, vervoer en bank- en verzekeringswezen, openbaar bestuur, welzijn en onderwijs in 2012 ruim beneden het gemiddelde over alle sectoren.

Tabel 11: Overzicht van de ontwikkeling van het aantal vacatures naar sector

	2010 niveau (x 1.000)	gemiddelde mutatie 03-10 (% p.j.)	gemiddelde mutatie 11/12 (% p.j.)	Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands ge- middelde
Private sectoren				
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen	14,1	1,2	-2,5	ruim beneden gemiddeld
2 Procesindustrie	16,8	-0,9	-0,6	ruim beneden gemiddeld
3 Textiel-, kleding-, leer- en lederwarenindustrie	1,5	-0,9	-0,6	ruim beneden gemiddeld
4 Hout- en meubelindustrie; vervaardiging van overige goederen n.e.g.	8,7	-0,9	-0,6	ruim beneden gemiddeld
5 Grafimedia	2,0	-0,9	-0,6	ruim beneden gemiddeld
6 Metalektro en metaalnijverheid	21,7	1,2	-3,3	ruim beneden gemiddeld
7 Recycling en milieudienstverlening	0,6	-0,9	-0,6	ruim beneden gemiddeld
8 Energie en nutsbedrijven	5,3	3,1	-0,6	iets beneden gemiddeld
9 Bouwnijverheid	29,9	-1,7	15,0	iets beneden gemiddeld
10 Handel in en reparatie van motorvoertuigen en benzinstations	11,0	0,4	5,2	iets beneden gemiddeld
11 Groothandel	47,0	0,2	7,1	iets beneden gemiddeld
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen	137,7	7,2	6,5	ruim bovengemiddeld
13. Horeca en catering	54,2	3,8	11,8	iets boven gemiddeld
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	21,8	1,9	2,7	iets beneden gemiddeld
15 Vervoer, opslag en communicatie	19,0	-2,7	2,5	ruim beneden gemiddeld
16 Bank en verzekeringswezen	20,8	2,8	-2,9	iets beneden gemiddeld
17 Zakelijke dienstverlening	120,5	1,0	14,9	gemiddeld
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	12,1	12,1	23,6	ruim bovengemiddeld
19 Schoonmaaksector	25,8	-1,2	4,5	ruim beneden gemiddeld
Publieke sectoren				
20 Openbaar bestuur	21,2	-0,6	-5,2	ruim beneden gemiddeld
21 Onderwijs	32,9	1,5	-0,3	iets beneden gemiddeld
22 Zorgsector	75,9	3,7	1,9	gemiddeld
23 Welzijnssector	24,1	-1,8	1,9	ruim beneden gemiddeld
24 Overige dienstverlening	16,2	1,2	3,6	iets beneden gemiddeld
totaal	740,8	2,0	6,4	

Bron: EIM

2.6.2 Vacaturegraad

Naast het absolute aantal vacatures is ook het aantal openstaande vacatures per duizend werkenden in een sector interessant: de vacaturegraad (tabel 12).

Tabel 12: Ontwikkeling van de vacaturegraad

	2010 in %	Gemiddelde mutatie 03-10 (% p.j.)	gemiddelde mutatie 11/12 (% p.j.)	Relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederlands gemiddelde
Private sectoren				
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen	10,6	2,2	-2,9	iets beneden gemiddeld
2 Procesindustrie	5,7	0,6	1,1	iets beneden gemiddeld
3 Textiel-, kleding-, leer- en lederwarenindustrie	8,9	4,1	1,5	ruim boven gemiddeld
4 Hout- en meubelindustrie; vervaardiging van overige goederen n.e.g.	6,1	-0,7	1,3	ruim beneden gemiddeld
5 Grafimedia	2,7	2,1	1,6	iets boven gemiddeld
6 Metalektro en metaalnijverheid	6,7	2,5	-2,5	iets beneden gemiddeld
7 Recycling en milieudienstverlening	1,5	-1,4	0,2	ruim beneden gemiddeld
8 Energie en nutsbedrijven	15,4	2,1	-0,7	iets beneden gemiddeld
9 Bouwnijverheid	7,9	-0,7	15,7	gemiddeld
10 Handel in en reparatie van motorvoertuigen en benzinstations	7,9	0,2	4,3	iets beneden gemiddeld
11 Groothandel	9,9	-0,3	5,4	iets beneden gemiddeld
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen	19,6	6,4	5,3	ruim bovengemiddeld
13. Horeca en catering	18,1	2,6	11,3	iets bovengemiddeld
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	12,3	1,1	2,8	iets beneden gemiddeld
15 Vervoer, opslag en communicatie	4,5	-2,0	2,2	ruim beneden gemiddeld
16 Bank en verzekeringswezen	7,9	3,6	-1,1	gemiddeld
17 Zakelijke dienstverlening	14,7	-0,2	14,3	iets boven gemiddeld
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	2,5	8,9	16,2	ruim boven gemiddeld
19 Schoonmaaksector	16,2	-1,6	3,9	ruim beneden gemiddeld
Publieke sectoren				
20 Openbaar bestuur	4,0	-0,2	-3,9	ruim beneden gemiddeld
21 Onderwijs	6,9	0,5	-0,7	iets beneden gemiddeld
22 Zorgsector	7,0	1,7	-1,2	iets beneden gemiddeld
23 Welzijnssector	10,7	-5,1	-0,4	ruim beneden gemiddeld
24 Overige dienstverlening	9,1	0,0	3,9	iets beneden gemiddeld
Totaal	9,4	1,4	5,5	

Bron: EIM

De vacaturegraad neemt tussen 2003 en 2010 toe in bijna alle sectoren. Belangrijke uitzonderingen zijn het openbaar bestuur, groothandel, milieudienstverlening, vervoer, de schoonmaak en de welzijnsector. Interessant is dat ook in een krimpende sector als de textiel de vacaturegraad toeneemt. Het aantal vacatures daalt daar relatief minder sterk dan het aantal banen.

Veel vacatures hoeven niet altijd een groei van de werkgelegenheid te betekenen. Een groot deel van de vacatures komt immers voort uit vervangingsvraag. Sectoren die sterk vergrijsd zijn of die een grote mobiliteit kennen, zullen daardoor veel vacatures hebben, zelfs wanneer de werkgelegenheidsgroei stagneert. Voorbeelden van dergelijke sectoren zijn het bank- en verzekeringswezen (vergrijsd) en de horeca (veel mobiliteit).

Veel vacatures en een zich relatief positief ontwikkelende werkgelegenheid vinden we in 2012 in de zakelijke dienstverlening, de uitzendbranche, de horeca en de detailhandel. Opvallend is ook de positieve ontwikkeling in 2012 van de vacaturegraad in de bouw die door het EIM wordt verwacht.

Opvallend is voorts dat de omvang en ontwikkeling van de vacaturegraad in de zorg en in de overige (publieke) dienstverlening ondanks de groei van de werkgelegenheid minder dan gemiddeld is. EIM verwacht zelfs voor het gehele publieke domein een daling van de vacaturegraad voor 2011-2012. Ook een vacaturegraad rond het gemiddelde kennen de qua werkgelegenheid krimpende agrarische sector en de textiel. Daar zijn dus meer vacatures, en dus meer mogelijkheden om mensen aan werk te helpen dan op grond van de werkgelegenheidsontwikkeling verwacht zou mogen worden.

3 Overschotten en tekorten

In de onderstaande tabel 13 zijn de overschotten en tekorten aan beschikbare kandidaten voor vacaturevervulling per sector opgesomd. Daar waar nodig voor een goede interpretatie is daaraan een toelichting toegevoegd. Het gaat om een schematisch overzicht op hoofdlijnen, dat daardoor geen recht doet aan de gedifferentieerde werkelijkheid in sectoren. In **deel B** van dit rapport is per sector een gedifferentieerder beeld te vinden; tabel 13 is op de gegevens uit dit deel gebaseerd. Het gaat daarmee om een veel groter aantal bronnen dan alleen de cijfers van EIM en UWV, zoals in hoofdstuk 1 het geval was en het gaat daarbij deels om kwalitatieve brongegevens. Bovendien worden bevindingen gepresenteerd op landelijk niveau. Op regionaal niveau of op het niveau van bedrijven/instellingen kan vanzelfsprekend sprake zijn van andere overschotten en tekorten.

In sommige gevallen zijn er te weinig gegevens beschikbaar of zijn er teveel uiteenlopende prognoses voor één sector, waardoor het niet mogelijk is de tabellen met overschotten en tekorten in te vullen. Daar waar een streepje (-) in de overschot- of tekortkolom is opgenomen, geldt dat er (vrijwel) geen sprake is van overschotten of tekorten. Daar waar een vak in deze kolommen niet is ingevuld, geldt dat er te weinig gegevens zijn om een conclusie te kunnen trekken.

Overschotten en tekorten zijn zoveel mogelijk weergegeven naar (soorten) beroepen, maar daar waar beschikbaar ook naar opleidingstypen. De overschotten en tekorten zijn zoveel mogelijk weergegeven per 2011-2012. Daar waar beschikbaar zijn aanvullend gegevens opgenomen over de huidige prognose voor 2014 (of in een enkel geval voor een ander jaar). Dit met de kanttekening dat prognoses naar gelang van de stand van de economie hoger of juist lager kunnen uitvallen.

In algemene zin moet nog opgemerkt worden dat in vrijwel alle sectoren goede mogelijkheden zijn voor VMBO-TL-gepluimd. Omdat het hier om een algemene opleiding gaat, die bovendien niet als eindkwalificatie is bedoeld, is ervan afgezien om deze opleiding in de tekortkolom op te nemen.

Tabel 13 Overschotten en tekorten per sector

Sector	Overschotten	Tekorten	Toelichting
1. Land- en tuinbouw	VMBO groen.	MBO 2, 3 en 4. HBO- en WO. Grootste tekorten op niveau MBO-3. Perspectieven voor MBO voeding en VMBO-TL zijn goed.	Door grote vervangingsvraag tekorten van geschoolden in alle functierichtingen.
2. Procesindustrie, Voedings- en genotmiddelenindustrie	Minder vraag naar laag opgeleiden (VMBO en MBO niveau 1 en 2).	MBO proces, AOT- en laboratoriumtechniek. Kansen voor operator A, B en C. Grotere vraag naar HBO-opgeleiden verwacht. Op WO-niveau blijvend grote vraag naar procestechnologen en materiaalkundigen. Goede perspectieven voor laboranten vanaf MBO-3.	Voorals tekorten in sectorspecifieke beroepen.
3. Hout en meubel, timmerindustrie	Minder vraag naar MBO-opgeleiden.	Werkvoorbereiders, calculators, CNC-bedieners en CNC-programmeurs.	Vanwege daling aantal MBO-leerlingen blijven de arbeidsmarktperspectieven opleidingen goed (iets lager dan landelijk gemiddelde). Met name timmerindustrie heeft op korte termijn veel last van laagconjunctuur.
4. Grafimedia	MBO Grafische techniek. Afgestudeerden nieuwe creatieve opleidingen.	Administratieve en commerciële beroepen. Digitale drukkers.	Sterke krimp in traditionele grafimedia.

Sector	Overschotten	Tekorten	Toelichting
5. Metalektro en metaalnijverheid	Dalende vraag naar basismetale beroepen, lassers en constructiebankwerkers.	Metaalberoepen: operators, werktuigbouwkundig service- en onderhoudsmedewerker, werkvoorbereider/tekenaar. Groeiende vraag in functiegroepen Ontwerpen, Automatisering, Werkvoorbereiding en calculatie en Kwaliteitscontrole.	Verhoging opleidingsniveau richting MBO en HBO wordt versterkt door crisis. Krapte is sinds crisis flink verminderd, maar groeit weer door uitstroom naar pensioen.
6. Energie- en nutsbedrijven	-	Technisch opgeleiden op alle niveaus en commerciële mensen op HBO-niveau.	Naar verwachting vooral kwalitatieve discrepanties door toenemende vraag naar hoger opgeleiden. Nieuwe functies ontstaan als gevolg van inzet van elektrische energie voor mobiliteit.
7. Bouwnijverheid	In grote lijnen overtreft nu aanbod de vraag, i.h.b. bij onderhoudsschilders, metselaars, bouwtimmermannen.	Nu specifieke beroepen: betontimmerman, asbestverwijderaar, glaszetter, isoleerder bouw, betonboorder. ROA verwacht voor 2014 ook tekorten voor de grootste bouwberoepsgroepen bouwvakkers, aannemers, installateurs.	Verwachte tekorten kunnen uitblijven door langere duur stagnatie in de bouw. Einde BTW-maatregel kan op korte termijn extra werkloosheid veroorzaken.
8. Motorvoertuigen en tweewielerbranche	Automonteurs op lagere niveaus.	Automonteurs niveau 3 en met name MBO-4.	Geen sprake van grote overschotten of tekorten, wel polarisatie werkgelegenheid. Vooral behoefte aan (technisch) vakervaren personeel.

Sector	Overschotten	Tekorten	Toelichting
9. Groothandel	Exportmedewerkers binnendienst en logistiek medewerkers niveau 2.	Lastig te vinden: personeel met combinatie commerciële en technische (vak)kennis. Toenemende vraag naar commercieel medewerkers buitendienst.	Geen sprake van grote overschotten of tekorten. Vooral grootbedrijven verwachten knelpunten bij vacaturevervulling (92%).
10. Detailhandel	Ruim aanbod, zeer ruim aanbod bij niet gespecialiseerde beroepen als winkelassistent en caissière. Overschot MBO-2 handel.	Nu alleen: Verkoopmedewerker optiek. ROA verwacht voor 2014 grote knelpunten voor goed en bekwaam winkelpersoneel (vooral verkopers, winkeliers).	
11. Horeca en catering, verblijfsrecreatie	Huishoudelijk medewerker, keukenassistent, medewerker bedrijfsrestaurant.	Koks (vooral MBO 3-niveau) en gastheren/vrouwen. Tekorten bij koks Aziatische keuken en pizzabakkers.	Arbeidsmarktperspectieven zijn voldoende tot goed, mits economische terugval niet te lang voortduurt.
12. Reisbranche, sport, cultuur en recreatie	Binnen de sector: VMBO CT, MBO en HBO Toerisme en Recreatie. Met deze opleidingen bestaan wel veel uitwijkmogelijkheden.	-	Meer ruimte voor HBO-ers ten koste van MBO-ers. Ook groei van aantal HBO-leerlingen toerisme en recreatie; afname MBO-leerlingen in deze studierichting.
13. Vervoer, opslag en communicatie	<i>Zie toelichting.</i>	Postbezorger, buschauffeur lijndienst, lader/losser, conducteur, stuurman/matroos binnenvaart, declarant, lichtmatroos. Ook veel vraag naar magazijnmedewerkers, taxi- en heftruckchauffeurs.	Chauffeurs beroepsgoederenvervoer: in 2009 en 2010 was er na eerdere jaren met tekorten een overschot, maar vanaf 2011 worden weer tekorten verwacht. ROA verwacht in 2014 vooral tekorten op VMBO-niveau.

Sector	Overschotten	Tekorten	Toelichting
14. Bank- en verzekeringswezen	Lagere administratieve functies en andere backoffice functies.. Ook de arbeidsmarkt voor commercieel medewerkers krimpt.	-	Banenrimp zet naar verwachting komende jaren door. Geen kwalitatieve discrepanties aanwezig.
15. Zakelijke dienstverlening (excl. schoonmaakbranche en uitzendwezen): woningbouwcorporaties, beveiliging, ICT, uiterlijke verzorging	Schoonheidsspecialisten, pedicures, grimeurs.	Terugkeer van tekorten wordt verwacht in beveiligingsbranche. Voor 2014 verwacht ROA grote tekorten bij het politiekaderpersoneel. In de ICT komen er de komende jaren 2.000 banen jaarlijks bij.	Sector wordt i.h.a. gekenmerkt door kwalitatieve discrepanties (tekorten hoger opgeleiden, specialistischer en complexer werk; bij <i>woningbouwcorporaties</i> technische, bij <i>ICT</i> specialistische functies). Veel vraag naar <i>kappers</i>, maar tegelijkertijd overschotten (MBO-niveau 2, en sommige regio's).
16. Uitzendbureaus			Voor kansen en mogelijkheden voor uitzendkrachten naar functie en sector: <i>zie de sectorbeschrijving uitzendbranche paragraaf 5.</i>
17. Schoonmaak		Nu: schoonmaker transportmiddelen. Op middellange termijn tekorten voor met name specialistische schoonmaakberoepen.	Er worden meer schoonmaakwerkzaamheden toegeleverd aan zorg- en welzijnsinstellingen. Toenemende vergrijzing zorgt voor toenemende vervangingsvraag. Krapte wordt verwacht wanneer algemene werkloosheid daalt.

Sector	Overschotten	Tekorten	Toelichting
18. Openbaar bestuur	Hoger opgeleiden met economisch-bestuurlijke opleiding en ervaring in beleidsfuncties.	Mogelijk de komende tijd accountants, juristen, systeemanalisten en andere specifieke ICT- en technische functies.	Bezuinigingen betekenen dat openbaar bestuur de komende tijd een krimpsector is. Door kwalitatieve discrepanties kan het personeelsoverschot groter worden. Anderzijds is de sector sterk vergrijsd, waardoor de vervangingsvraag groot is. Overschotten en tekorten zijn daardoor moeilijk te duiden.
19. Onderwijs	Vooralsnog docenten basisschool buiten Randstad en grote steden. Dalende werkgelegenheid voor docenten in het MBO.	Primair onderwijs: vanaf 2017 (was 2014) worden tekorten verwacht van docenten en schoolleiders (wel grote regionale verschillen!). Voortgezet onderwijs: tussen 2012 en 2018 worden tekorten verwacht met een piek in 2016 met 3000 fte onvervulde vraag. HBO Onderwijs.	Huidige situatie is er een van kwantitatief evenwicht. Spanning op arbeidsmarkt docenten voortgezet onderwijs is afgenomen. Wel blijven tekorten deels verborgen door het aanstellen van onbevoegd of onderbevoegd personeel of door te weinig lesuren aan te bieden. Grote regionale verschillen in tekorten en overschotten.
20. Zorg en Welzijn	Sociaalpedagogische en welzijnsberoepen, vooral op lagere MBO-niveaus.	MBO Gezondheidszorg (met name MBO-3 en 4), HBO Paramedisch, WO Medisch. Vooral tekorten aan specialistische verpleegkundige beroepen op hogere niveaus (OK en IC-verpleegkundigen).	Vooruitzichten zijn met onzekerheden omgeven vanwege de overheidsbezuinigingen.

Bron: RWI op basis van de in deel B geraadpleegde sectorale gegevensbronnen

4 Kansen en mogelijkheden

Tabel 14 biedt een samenvattend beeld van de kansen en mogelijkheden per sector. In deze tabel zijn vooral bestaande initiatieven binnen de sectoren beschreven die gericht zijn op tekortbestrijding. De keerzijde daarvan is het benoemen van de plaatsingsmogelijkheden voor werkzoekenden. Deze zijn weergegeven in de laatste kolom.

Methodisch zit tabel 14 op dezelfde wijze in elkaar als tabel 13 in hoofdstuk 3.

Tabel 14: Kansen en mogelijkheden per sector

Sector	Mogelijkheden vacaturevervulling	Plaatsingsmogelijkheden werkzoekenden
1. Land- en tuinbouw	Meer doorgroeimogelijkheden bieden; schoolverlaters aan sector binden.	Veel ongeschoold tijdelijk werk biedt mogelijkheden voor opdoen werknemersvaardigheden. Behoeft aan lagere MBO-niveaus benutten bij studiekeuze leerlingen met weinig theoretische interesse.
2. Procesindustrie, Voedings- en genotmiddelenindustrie	Werken aan BBL-opleiding proceslaboratorium, zodat het aantal potentiële werknemers voor de sector groeit. Gewerkt wordt aan meer mogelijkheden voor duale trajecten.	Nog veel laag geschoold werk. Daarnaast toenemende kansen voor HBO'ers.
3. Hout en meubel, timmerindustrie		Crisismeldpunt Hout helpt dmv EVC, taakrotatie, extra praktijkscholingsdagen, herplaatsing bij een andere werkgever om werknemers zo voor de sector te behouden.
4. Grafimedia	Nieuwe mogelijkheden binnen de sector in vormgeving van nieuwe media en digitaal drukken. Zeer groot deel van het personeel in de grafimedia is niet sector-specifiek opgeleid. Daardoor kansen buiten de eigen sector door intersectorale mobiliteit.	Door innovatie kansen voor hooggekwalificeerde grafische vormgevers, maar aanbod vanuit opleidingen overtreft de vraag.
5. Metalektro en metaalnijverheid	Voeren van een lange termijn personeelsplanning in combinatie met een goed wervingsbeleid geeft meer kansen om vacatures vervuld te krijgen. Mogelijkheden voor meer vrouwen in de metaal.	Scholing richting hoger opgeleide, gespecialiseerde technici.

Sector	Mogelijkheden vacaturevervulling	Plaatsingsmogelijkheden werkzoekenden
6. Energie- en nutsbedrijven	Met externe detacheerders specifieke wervings- en opleidingstrajecten opzetten (bedrijfsscholen zijn veelal opgeheven); Zoeken in maritieme sector (omstandigheden werken in centrale en op schip zijn vergelijkbaar).	Opleiden richting VMBO/MBO bouw- en installatietechniek en naar multidisciplinaire richtingen met accenten op elektrochemie en materiaalkunde.
7. Bouwnijverheid	Project <i>Bouw door, leer verder</i> beoogt instroom via BBL op peil te houden.	Aan de slag als zzp'er met keurmerk.
8. Motorvoertuigen en tweewielerbranche	Leerwerkplekken vinden lastig, omdat bedrijven voorkeur geven aan vakervaren personeel. Dus mogelijk op brancheniveau betere opleidingsfaciliteit creëren.	Doorleren richting technisch specialist (niveau 4).
9. Groothandel	Nog behoefte aan extra leerbedrijven commercieel medewerker en vestigingsmanager groothandel.	Ook veel vacatures geschikt voor pas afgestudeerden MBO 1 en 2-niveau, en ruimte voor schoolverlaters op dit niveau. Op hoger niveau vooral vraag naar werknemers met werkervaring en dus minder ruimte voor schoolverlaters.
10. Detailhandel	Detailhandel biedt scholieren volop de ruimte om werkervaring op te doen die zij elders goed kunnen gebruiken.	Ook veel vacatures voor pas afgestudeerden MBO 1 en 2-niveau. Op MBO 3 en 4-niveau is ruim de helft van de vacatures geschikt voor instromers met geen of weinig werkervaring.
11. Horeca en catering, verblijfsrecreatie	Op brancheniveau kan overwogen worden om meer horeca-afgestudeerden aan te nemen in de sector (nu heeft ongeveer 30% van de horecawerknemers een horeca-diploma).	Toetrederssector: mogelijkheden voor schoolverlaters zonder werkervaring en mensen zonder baan.

Sector	Mogelijkheden vacaturevervulling	Plaatsingsmogelijkheden werkzoekenden
12. Reisbranche	Betere aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt (ondernemers zijn steeds ontevredener over niveau afgestudeerden). Herstel mogelijkheden stagelopen in buitenland (beperkt door invoering Basisregister Onderwijs).	Stageplaatsen achter de balie en op call-centers.
13. Vervoer, opslag en communicatie	Meer BPV-plaatsen in beroepsgoederenvervoer/logistiek (43% van de bedrijven verwacht de komende periode geen BBL/BOL-leerlingen aan te nemen).	De vraag naar medewerkers op lager MBO-niveau biedt instroomperspectieven voor lager opgeleiden. Veel ruimte voor intrasectorale mobiliteit (personeel afkomstig van andere werkgever binnen de sector); gelet op de economische situatie nu minder ruimte voor werklozen en schoolverlaters maar op termijn wel. Vrijwel geen plaats voor hoger opgeleiden.
14. Bank- en verzekeringswezen	Geen knelpunten.	Weinig kansen voor lageropgeleiden en ouderen. Weinig intrasectorale mobiliteit. Daardoor ook weinig baanopeningen.
15. Zakelijke dienstverlening (excl. schoonmaakbranche en uitzendwezen): woningbouwcorporaties, beveiliging, ICT, uiterlijke verzorging	Opleiding <i>openbare orde en veiligheid</i> biedt zowel op VMBO- als op MBO-niveau perspectief op een baan in de sector. Loopbaanplanning en betere combinatie arbeid en zorg bij <i>kappersbedrijven</i>.	Kansen voor zzp'ers in de <i>uiterlijke verzorging</i>; daardoor kansen voor herintreedsters, die niet volledig financieel van hun werk afhankelijk hoeven te zijn.
16. Uitzendbureaus	Werkloze ouderen .	Uitzendbranche creëert mogelijkheden voor doelgroepen: ouderen, gedeeltelijk arbeidsgeschikten, allochtonen.

Sector	Mogelijkheden vacature- vervulling	Plaatsingsmogelijkheden werk- zoekenden
17. Schoonmaak	Ontwikkeling beroepsonderwijs voor deze sector bevindt zich nog in de pioniersfase.	Arbeidsmarktperspectief voor schoolverlaters met MBO-schoonmaak is goed. Toenemende perspectieven voor vrouwen, arbeidsgehandicapten, laag opgeleiden en allochtonen. Kansen voor mensen die nergens anders werk kunnen vinden of waarvoor het aannemen van een baan om financiële redenen noodzakelijk is. Daardoor ook hoog verloop.
18. Openbaar bestuur		Wellicht kansen voor afgestudeerde hoger opgeleiden met zeer specifieke kennis?
19. Onderwijs	Doorstroommogelijkheden van leraren naar schoolleiding kunnen beter. Maatregelen ter bestrijding van regionale tekorten en upgrading docenten zijn succesvol. Convenant leerkracht.	Kansen voor vrouwen in de schoolleiding. Kansen voor hoger opgeleiden als zij-instromer.
20. Zorg en Welzijn	In niet- zorgspecifieke beroepen mogelijkheden door boventalligen in andere delen van de collectieve sector. Daarnaast opscholing van niveau 2 naar 3-4.	Niveau 2 opscholen kan schoorsteen-effect bewerkstelligen waardoor er weer instroomruimte ontstaat aan de onderkant.

Bron: RWI op basis van de in deel B geraadpleegde sectorale gegevensbronnen

5 Conclusie

Alle sectoren overziende valt op dat de overschotten zich concentreren op de lagere MBO-niveaus, terwijl de tekorten op de hogere MBO-niveaus en op HBO-niveau te vinden zijn. Op die regel zijn uitzonderingen. Zo bieden de land- en tuinbouw, de procesindustrie en voedingsmiddelenindustrie en de groothandel, en ook specifieke opleidingsrichtingen in de bouw, goede mogelijkheden voor afgestudeerden op MBO 2-niveau. Aan de andere kant komen hoger opgeleiden die door opleiding en ervaring zijn aangewezen op beleids- en staffuncties in het openbaar bestuur bij boventaligheid moeilijk elders aan de slag.

Aangezien in veel sectoren een deel van het personeel een niet-sectorspecifiek beroep heeft, is het van belang om bij de vervulling van vacatures en bij de plaatsing van werkzoekenden over de sectorgrenzen heen te kijken. Dat geldt ook voor een groeisector als de zorg. Waar dan voor functies sectorspecifieke ervaring wordt vereist, kunnen door stage, detachering en specifieke trainingsprogramma's intersectorale overstappen gefaciliteerd worden. Hier ligt ruimte voor beleid op sectoraal niveau.

De grenzen tussen overschotten en tekorten lopen niet alleen tussen de diverse *opleidingsrichtingen*, maar ook tussen de *opleidingsniveaus*. Daarom leert deze sectorverkenning dat het bij studie- en beroepskeuze van groot belang is om leerlingen met geringe theoretische belangstelling en/of minder intellectuele bagage te wijzen op de mogelijkheden die VMBO-opleidingen (ook TL) en lagere MBO-opleidingen bieden. Bij om- en bijscholing van werkzoekenden zal moeten worden bezien of de beste weg naar nieuw werk te vinden is in opscholing naar een niveau waarop nog wel vraag is, dan wel in omscholing naar een beroep waarin plaatsingsmogelijkheden bestaan.

Een andere conclusie die getrokken kan worden, is dat de tekorten vaak geconcentreerd zijn op heel specifieke deelmarkten, variërend van betonboorders in de bouw tot OK-verpleegkundigen in de zorg. Dat roept de vraag op of er binnen sectoren niet meer gedaan kan worden aan toeleiding, opleiding en training van personeel voor de tekortniches. Door het mogelijk en aantrekkelijk te maken om degenen die boventalig zijn in de ene sector maar qua ervaring of competenties goed in te passen zijn in een tekortsituatie in een andere sector (of beroep) om te scholen of te trainen voor deze tekortsituaties ontstaat een tweesnijdend zwaard. Enerzijds kan zo werkloosheid worden voorkomen. Anderzijds is het oplossen van (toekomstige) tekorten goed voor onze economie. Ook hier ligt ruimte voor sectoraal beleid, liefst met oog voor regionale verschillen.

Kortom: intensief actief arbeidsmarktbeleid, met als pijlers een arbeidsmarktgerichte studie- en beroepskeuze, regionale samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven, sectoraal gefaciliteerde doorstroming en door- en opscholing van werkenden en begeleiding, aanpassing en opwaardering van werklozen, kan bijdragen aan meer groei en meer welvaart. Van belang is om deze peilers in hun onderlinge samenhang te bezien als integraal onderdeel van het (sectorale en regionale) arbeidsmarktbeleid.

Bijlage 1 Overzicht per sector

1. Land- en tuinbouw

Ontwikkeling van de vraag

Er is de afgelopen jaren sprake van een afname van de werkgelegenheid in de land- en tuinbouw: mechanisering, innovatie en toename van grootschalige bedrijven versterken deze tendens. Het aantal banen van werknemers is in de periode 2003-2010 gemiddeld met bijna 1 procent per jaar afgenomen. Het aantal zelfstandigen zelfs jaarlijks met 2,8 procent. Het aantal werkzame personen in deze sector bedraagt in 2010 nog een kleine 253.000.

Voor 2011 en 2012 wordt een lichte stijging van de werkgelegenheid en van het aantal banen van werknemers verwacht. Het aantal zelfstandigen zal naar verwachting echter verder afnemen (met 3,1 procent). Per saldo zal er naar verwachting toch sprake zijn van een afname van het aantal werkzame personen in de sector (met 1,3 procent).

Als gekeken wordt naar de ontwikkeling van het aantal vacatures dan blijkt dat er in 2010 nog ruim 14.000 vacatures zijn. Dat aantal is in de periode 2003-2010 gemiddeld met ruim 1 procent per jaar gestegen. Verwacht wordt dat de komende twee jaar sprake zal zijn van een daling van het aantal vacatures met 2,5 procent per jaar.

Overschotten en tekorten

De land- en tuinbouw vergrijst sterk. Met het onderwijs kent de sector het grootste aantal ouderen. Dat zorgt voor een toenemende vervangingsvraag. Omdat de instroom vanuit het (V)MBO-onderwijs achterblijft, worden vooral na 2014 forse tekorten op alle MBO-niveaus verwacht. Deze tekorten zijn het grootst op MBO-2 en MBO-3 niveau. De tekorten doen zich feitelijk in alle functierichtingen voelen.

Kansen en mogelijkheden

Op basis van deze sectorbeschrijving zijn de perspectieven zijn het grootst voor MBO groen niveau 2 en 3 en gediplomeerden VMBO theoretische leerweg. Gelet op het gegeven dat in andere sectoren juist de behoefte aan MBO-4 toeneemt, liggen in de land- en tuinbouwsector kansen voor jongeren en werkzoekenden die wellicht minder theoretische bagage hebben, maar juist graag een goed vak willen leren. Wel is van belang dat bedrijfsleven en regionale partners (scholen, gemeenten, UWV WERKbedrijf) met elkaar in kaart brengen welke behoeften er bij het bedrijfsleven zijn en hoe men daar in onderlinge samenwerking en samen met het onderwijs naar toe kan werken. Deze aanpak verbetert de aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt in de land- en tuinbouwsector.

Een andere uitdaging is om de kennis en expertise van vertrekkend personeel te behouden.

2. Procesindustrie, voedings- en genotsmiddelenindustrie

Ontwikkeling van de vraag

In de totale procesindustrie, voedings- en genotsmiddelenindustrie (verder kortweg procesindustrie) werkten in 2010 305.500 personen waarvan ruim 294.000 werknemers. Er was in de periode 2003-2010 sprake van krimp van de werkgelegenheid. Zo kromp het aantal banen van werknemers gemiddeld met 1,5 procent per jaar. Ook het uitzendvolume is in deze periode sterk gekrompen: het aantal uitzendkrachten was in 2010 nog slechts driekwart van het volume in 2005. Ook voor 2011 en 2012 wordt verwacht dat de werkgelegenheid in de procesindustrie verder zal afnemen. Het aantal banen voor werknemers daalt met bijna 2 procent en het aantal banen voor zelfstandigen met bijna 1 procent. De belangrijkste subsectoren in de procesindustrie zijn de voedings- en genotsmiddelenindustrie en de chemische industrie. Deze subsectoren maken tweederde van de werkgelegenheid uit.

Het aantal vacatures in de sector bedraagt in 2010 een kleine 17.000. Dit aantal is de afgelopen jaren wat gekrompen, hetgeen ook in 2011 en 2012 het geval zal zijn.

Overschotten en tekorten

Op langere termijn worden met name in de sectorspecifieke beroepen, zoals procestechniek en laboratoriumtechniek behoorlijke tekorten verwacht. Daar komt bij dat het startkwalificatieniveau in de sector verschuift van MBO-1/2 naar MBO-3/4 niveau. Naast structurele personeelstekorten zorgt dit ook voor grotere kwalitatieve discrepanties. Bedrijven in de sector herkennen ook deze personeelstekorten. De meeste vraag zal zijn naar gekwalificeerden voor de beroepen van operator (MBO-3 en MBO-4 niveau) en analist (MBO-4). De vraag naar procestechnologen en materiaalkundigen op academisch niveau blijft vanwege de vervangingsbehoefte hoog.

Naar verwachting zal de schaarste op de arbeidsmarkt in de procesindustrie de komende jaren groeien. Door vergrijzing en ontgroening zal het voor bedrijven moeilijker worden om geschikt personeel te vinden. Naar verwachting zullen vooral bij MBO'ers proces-, AOT- en laboratoriumtechniek tekorten ontstaan. Om over tien jaar voldoende aanbod te hebben, moet de uitstroom vanuit het MBO met 40 procent toenemen, schat de Regiegroep Chemie.³ Er ontstaan daarbij ook meer kansen voor HBO-ers.

Kansen en mogelijkheden

Als de sector actief werkt aan het invullen van de toenemende vervangingsvraag, kunnen ook meer perspectieven ontstaan voor schoolverlaters. Vanwege wet- en regelgeving zijn de mogelijkheden om via BBL-trajecten leerlingen op te leiden relatief beperkt. Daarmee zijn ook de instroommogelijkheden voor schoolverlaters relatief beperkt en kan de sector de slag om nieuw personeel gaan verliezen. De sectorbeschrijving laat zien dat partijen in de sector daarom bezig zijn met plannen om meer jongeren via duale trajecten naar een baan in de procesindustrie toe te leiden.

³ <http://www.regiegroepchemie.nl>

3. Hout en meubel, timmerindustrie

Ontwikkeling van de vraag

Deze sectorbeschrijving spitst zich toe op de hout- en meubelindustrie enerzijds en op de timmerindustrie anderzijds. De timmerindustrie heeft erg veel last van de crisis. Er is sprake van een afnemende werkgelegenheid. Ook de werkgelegenheid in de meubelindustrie is afgenomen, zij het vooral vóór 2007. De werkgelegenheid in de totale sector hout is over de jaren heen stabiel te noemen, het aantal arbeidsplaatsen bedraagt 50-60.000. Dat is inclusief houthandel en parket.

Omdat in de cijfers van het EIM ook de vervaardiging overige goederen is meegenomen is de omvang van de werkgelegenheid groter: een kleine 150.000 werkzame personen in 2010. Het arbeidsvolume van werknemers is tussen 2003 en 2010 gedaald en zal naar verwachting in 2011 en 2012 nog verder dalen. Het aantal vacatures kan worden geschat op een kleine 9.000.

In de hout en meubel/timmerindustrie werken veel werknemers met een basisschool- of VMBO-achtergrond. Dat geldt voor 69 procent in de timmerindustrie en 51 procent in de meubelindustrie.

Overschotten en tekorten

De verwachting is dat de werkgelegenheid in de timmerindustrie nooit meer op het oude niveau zal komen. De oorzaak hiervan is automatisering en efficiencyverbetering van productieprocessen. Wel wordt op de langere termijn een vraag naar meer werkvoorbereiders, calculators en CNC-operators verwacht. In de productie neemt de vraag niet toe.

Het uitbesteden aan buitenlandse bedrijven is in de meubelindustrie en interieurbouw steeds meer gemeengoed geworden. Dit gaat ten koste van de werkgelegenheid in Nederland.

Kansen en mogelijkheden

Gelet op het gemiddelde opleidingsniveau liggen er in de meubelindustrie kansen voor (V)MBO-ers, ook op niveau MBO-2. De kansen in de timmerindustrie zijn minder goed dan in de meubelindustrie.

Daarnaast ontstaan kansen door toepassing van nieuwe technologieën in de meubelindustrie. Er ontstaat een toenemende vraag naar CNC-bedieners, CNC-programmeurs en werkvoorbereiders in het algemeen. Ook het door bedrijven gewenste opleidingsniveau is hierdoor gestegen naar MBO+ en HBO-niveau.

4. Grafimedia

Ontwikkeling van vraag en aanbod

In 2010 waren er 78.200 personen werkzaam in de grafimediabranche. Het arbeidsvolume van werknemers is in de periode 2003-2010 sterk afgenomen. Daarentegen is het aantal zzp'ers in de beschreven periode gegroeid. Verwacht wordt dat de werkgelegenheid in de grafische industrie ook in de komende jaren zal krimpen. Zo wordt voor 2011 en 2012 een daling van het aantal werkzame personen verwacht met 1,8 procent per jaar.

Het aantal vacatures is ten gevolge van de economische crisis fors gedaald. De vraag naar personeel ligt in 2009 en 2010 op een absoluut dieptepunt. In 2010 kende de grafimediabranche zo'n 2.000 vacatures. In 2010 registreert het UWV 3.781 volledig werklozen op een grafisch-technisch beroep. Dat is ruim 13% van de grafisch-technische werkgelegenheid.

Van een herstel van de arbeidsmarkt is medio 2011 nog weinig te merken. Verwacht wordt dat de krimp in het aantal vacatures ook in 2011 en 2012 zal doorzetten met iets meer dan 0,5 procent per jaar.

Er zijn vier grote beroepsgroepen binnen de grafimediabranche aanwezig, die de basis vormen van de grafische bedrijvigheid: commercieel personeel, tekst- en beeldmakers (dtp'ers), drukkers en nabewerkers.

Overschotten en tekorten

Tekorten aan werknemers met een sectorspecifieke opleiding worden niet voorzien. De komende jaren krimpt de werkgelegenheid voor MBO grafische techniek met 1,3%. In combinatie met de geringe vervangingsvraag leidt dat ertoe dat ondanks het teruggelopen aantal leerlingen er maar voor een op de vijf instromende schoolverlaters een baan in het drukkersvak beschikbaar is. Als er in de branche al knelpunten in de personeelsvoorziening zullen ontstaan, dan zal dat vooral zijn voor niet-sectorspecifieke beroepen in bijvoorbeeld de administratie of de commercie.

Kansen en mogelijkheden

Toch zijn er wel kansen, binnen en buiten de sector. Waar de grafimedia krimpt, maakt de overige creatieve industrie een flinke groei door. Die groei is echter minder sterk dan de enorme groei van het aantal leerlingen in creatieve opleidingen.

Nieuwe mogelijkheden binnen de sector lijken te liggen in vormgeving van nieuwe media. En ook bij digitale drukkers die een door de klant per mail aangeleverd opge maakt product op papier zetten. Dat betekent dat er ook een tweedeling komt in de bedrijven wat betreft de personele bezetting.

Maar er liggen ook mogelijkheden buiten de sector. Slechts 1 op de 6 van de werkenden in de grafimedia heeft een afgeronde MBO-opleiding in de grafische techniek. Dit betekent dat een zeer groot deel van het personeel in de grafimedia niet sectorspecifiek is opgeleid. Dat is voor de intersectorale mobiliteit van groot belang.

5. Metalektro en metaalnijverheid

Ontwikkeling van de vraag

Ten opzichte van 2003 is het aantal werkzame personen in de metalektro en metaalnijverheid met ruim een procent per jaar gedaald. Met name na 2008 heeft er krimp plaatsgevonden. In totaal telt de bedrijfstak in 2010 324.200 banen voor werknemers. Verwacht wordt dat het arbeidsvolume in de metaal in 2011 en 2012 nog verder zal dalen. Zo neemt het aantal banen van werknemers gemiddeld met 0,8 procent per jaar af.

Ondanks de krimp in de werkgelegenheid is de vacaturemarkt in de totale metaalsector op peil gebleven. In 2010 waren er bijna 22.000 vacatures. Tussen 2004 en 2010 is het aantal vacatures in de metaal gemiddeld met 1,2 procent per jaar gestegen. Verwacht wordt echter dat het aantal vacatures in de metaal de komende twee jaar gemiddeld met ruim 3 procent per jaar zal afnemen.

Het is mogelijk dat er minder vraag naar middelbaar opgeleiden op niveau 3 zal ontstaan. Voor lager opgeleiden speelt in algemene zin een afname van werkgelegenheid door verplaatsing van productie naar lagelonenlanden. Daarentegen neemt de vraag naar HBO-opgeleiden en naar gediplomeerden op MBO-4 niveau toe. Daarbij speelt dat in de metaal de gevraagde opleidingseisen hoger worden vanwege de toenemende ingewikkeldheid van het productieproces.

Overschotten en tekorten

Het aantal technisch gediplomeerden op MBO-niveau stijgt, met name op niveau 2 en BBL. Wel valt op dat verhoudingsgewijs minder leerlingen een MBO-diploma halen voor een technische opleiding. Hierdoor kan er op termijn een tekort ontstaan aan vaktechnische instroom in de metaal.

Opvallend is dat het aantal werknemers in een aantal functies gerelateerd aan de *voorbereiding* van het productieproces licht stijgt of niet daalt. Het gaat om functies waarvoor een hoger opleidingsniveau wordt gevraagd (niveau 4 en 5) en waarin ICT-vaardigheden een belangrijke rol spelen. Wel daalt de vraag naar basis-metaalbewerkingfuncties zoals lassen en constructie-bankwerken.

Kansen en mogelijkheden

De vraag naar hogere technische functies groeit. De functiegroepen Ontwerpen, Automatisering, Werkvoorbereiding en calculatie en Kwaliteitscontrole vertonen groei in 2010 en daarna. Dit gegeven gecombineerd met het feit dat steeds meer vrouwen een hbo-opleiding volgen, biedt het perspectief dat er meer vrouwen in de metaal aan de slag kunnen. Daarmee kan de neerwaartse trend, waarvan de afgelopen jaren sprake is geweest, worden omgebogen.

6. Energie- en nutsbedrijven

Ontwikkeling van de vraag

Er is in de afgelopen periode sprake van een lichte stijging van de werkgelegenheid, gemiddeld met 1 procent per jaar. Ook is het uitzendvolume tussen 2005 en 2010 toegenomen, gemiddeld met bijna 6 procent. EIM voorziet voor de komende twee jaar een stabilisatie van de werkgelegenheid in de sector energie en nutsbedrijven.

Hoewel er in de sector de komende jaren veel ontwikkelingen zullen zijn, blijft volgens het UWV een stijging van de uitbreidingsvraag gedurende de jaren 2012-2016 bij openbare nutsbedrijven uit. Dat wil zeggen dat de werkgelegenheid in de nutsbedrijven praktisch stabiel blijft. Ook in de sector energie vindt op korte termijn geen uitbreiding van de werkgelegenheid plaats⁴. Jaarlijks zullen er ruim 5.000 vacatures ontstaan als gevolg van vooral de uitstroom van oudere werknemers.

Overschotten en tekorten

De komende jaren zullen er naar verwachting vooral kwalitatieve discrepanties ontstaan. De vraag naar hoger opgeleiden zal toenemen. De algemene verwachting is dat in de toenemende vraag onvoldoende kan worden voorzien, zodat de sector de komende jaren te maken zal krijgen met tekorten aan hoger opgeleid personeel. Het gaat hierbij vooral om tekorten aan technisch opgeleiden op alle niveaus en commerciële mensen op HBO-niveau.

Kansen en mogelijkheden

De installatie van slimme meters zal veel "handjes" vergen de komende jaren. Dat geldt voor werkgelegenheid bij de aannemers maar ook zeker bij de bedrijven. Ook zal de digitalisering leiden tot nieuwe werkgelegenheid in ICT-functies.

Daarentegen zal het aantal arbeidsplaatsen krimpen als er daadwerkelijk mogelijkheden gevonden worden in slimme netwerken, die in staat worden geacht zichzelf a.h.w. te beheren en te repareren, of die veel beter in staat storingen te voorspellen en te lokaliseren.

Nieuwe activiteiten als gevolg van de inzet van elektrische energie voor mobiliteit (oplaadpunten) zorgen voor nieuwe arbeidsplaatsen.

⁴ T. van den Bosch en L. Rietveld (2010), *Arbeidsmarktverkenning duurzame energie voor het middelbaar technische beroepsonderwijs*, Bosch Communicatie Werk, Rijswijk.

7. Bouwnijverheid

Ontwikkeling van de vraag

Kwantitatief

De werkgelegenheid in de bouwnijverheid is tussen 2003 en 2010 gedaald met 1 procent per jaar. In 2010 waren er ruim 377.000 banen van werknemers, ruim 118.000 banen van zelfstandigen en ruim 100.000 zzp'ers. Verwacht wordt dat na een forse daling van de werkgelegenheid in 2010 er nog een lichte daling zal plaatsvinden in 2011. Daarop volgt naar verwachting een opleving in 2012. De vraag is echter of dit bij een blijvend tegenvallende economische ontwikkeling, een verder om zich heen grijpende nieuwe kredietcrisis, een aanscherping van de hypotheekvoet en een bezuinigende overheid niet te optimistisch is. Ook het aflopen van de verlaagde BTW-maatregel in oktober 2011 (opbrengst 1.900 arbeidsjaren extra in de bouw) kan een drukkend effect op de werkgelegenheid hebben.

Het aantal vacatures in de bouwnijverheid bedroeg in 2010 bijna 30.000. Dit aantal is tussen 2003 en 2010 fors gedaald, gemiddeld met meer dan 5 procent per jaar. EIM verwacht dat in 2012 het aantal vacatures in de bouw zich zal herstellen, hoewel dit met onzekerheden is omgeven. De vacaturegraad is met een kleine 8 procent aan de lage kant, de afgelopen jaren ook afgenomen maar zal in 2011-2012 volgens het EIM stijgen.

Kwalitatief

Toenemende vraag naar ervaren allround vaklieden.

Overschotten en tekorten

Wellicht tekorten door achterwege blijvend nieuwe aanwas in specifieke beroepen als be-
tontimmerman, asbestverwijderaar, glaszetter, isoleerder en betonboorder.

Kansen en mogelijkheden

Vrouwen en allochtonen zijn sterk ondervertegenwoordigd in de bouw.

Het toenemend aandeel van geprefabriceerde elementen levert samen met de Nederlandse designtraditie ook exportmogelijkheden.

8. Motorvoertuigen- en tweewielerbranche

Ontwikkeling van de vraag

In totaal werkten er in 2010 158.000 mensen in de sector motorrijtuigen en tweewielers. Het aantal banen van werknemers bedroeg een kleine 140.000. Daarnaast zijn er zo'n 20.000 ondernemers en 16.000 Zzp'ers werkzaam in deze sector

De werkgelegenheid is tussen 2003 en 2010 stabiel gebleven, gestegen tot 2008 en daarna weer gedaald. Wel is het aantal zzp'ers met bijna 3% gegroeid.

De *personenautobedrijven* zijn zwaar getroffen door de crisis. Het aantal werknemers is met ruim 8% gedaald. Vooral de verkoopfuncties hadden het zwaar te verduren. Ook de *bedrijfswagens, verhuur, caravans en aanhangwagens* zijn relatief zwaar getroffen. In de *tweewielerbranche* stijgt het aantal werknemers en werkgevers al 10 jaar gestaag. Ook in *revisie* groeit het aantal werkgevers en werknemers.

Voor 2011 en 2012 wordt een lichte stijging van het arbeidsvolume verwacht met gemiddeld 0,6 procent per jaar. Dat is de resultante van een daling van het arbeidsvolume van zelfstandigen (-1,1%), een daling van het aantal zzp'ers (-1,1%) en een stijging van het arbeidsvolume van werknemers (+0,8%).

Het aantal vacatures is in de periode tussen 2003 en 2010 met gemiddeld 0,4 procent per jaar gestegen. In 2010 waren er 11.000 vacatures in deze sector. De vacaturegraad ligt met bijna 8 procent iets beneden het gemiddelde van alle sectoren. Verwacht wordt dat het aantal vacatures de komende twee jaar zal toenemen: een stijging van ruim 5 procent.

Overschotten en tekorten

Het aandeel bedrijven met behoefte aan nieuw personeel stabiliseert. Er is sprake van een afnemende vraag naar automonteurs, vooral op de lagere niveaus, maar ook in een toename van de functie-eisen. Niveau 3 of 4 is vaak nodig waar voorheen met niveau 2 kon worden volstaan. Gelet op de aantrekkende autoverkoop zal de behoefte aan verkooppersoneel toenemen.

Kansen en mogelijkheden

Door het gegeven dat nieuwe auto's steeds onderhoudsruimer worden, maar wel steeds complexer, verandert de functie van automonteur. Het ingewikkelde deel van het werk gaat naar de specialist op MBO-niveau 4 erboven en het overige werk wordt zo simpel (modules vervangen) dat de technicus op MBO-niveau 2 dit kan uitvoeren. Hiermee wordt het werk op MBO-niveau 3 uitgehold. Daar staat een toenemende vraag op MBO-niveau 2 en MBO-niveau 4 tegenover. Dat betekent dat de mogelijkheden voor techniekmonteurs met een beperkte bagage op termijn in deze sector toenemen omdat zij met een eindexamen op MBO-niveau 2 een goede kans op een baan hebben.

9. Groothandel

Ontwikkeling van de vraag

De groothandel is met ruim 510 duizend werkzame personen een behoorlijk grote sector. Daarnaast is het een kleinschalige sector. Met ruim 40.000 ondernemingen komt de gemiddelde omvang op ruim 10 personen. Er is de komende jaren volgens het EIM sprake van groei van de werkgelegenheid met een percentage van 1-2 procent per jaar. Het aantal vacatures bedraagt bijna 50.000 per jaar en ook dat aantal groeit in 2011-12 nog wat meer dan in de afgelopen jaren. De vacaturegraad ligt met zo'n 10 procent op het landelijke gemiddelde; wel ontwikkelt de vacaturegraad in de groothandel zich iets boven het gemiddelde van andere sectoren.

Overschotten en tekorten

Bedrijven in de groothandel/internationale handel vragen vooral om Commercieel medewerkers binnendienst en buitendienst (MBO niveau 3). Er treedt een sterke daling op van de vraag naar exportmedewerkers binnendienst en in mindere mate buitendienst en de vraag naar logistiek medewerkers niveau 2. Daarnaast liggen de mogelijkheden de komende tijd niet op functies in de leidinggevende sfeer.

Kansen en mogelijkheden

Gelet op het gegeven dat de instroom van (MBO-gediplomeerde) schoolverlaters in de groothandel relatief beperkt is terwijl het merendeel van de vacatures op MBO-1, -2 en -3 niveau volgens de werkgevers in de sector geschikt zijn voor gediplomeerde schoolverlaters, liggen in de sector kansen om de instroom van schoolverlaters in de sector te vergroten.

10. Detailhandel

Ontwikkeling van de vraag

In 2010 bedroeg het aantal banen voor werknemers ruim 700.000. Het arbeidsvolume, gemeten in FTE voor werknemers bedroeg in dat jaar ruim 417.000. Het aantal ondernemers bedroeg 105.000 en het aantal zzp'ers ruim 68.000. In de periode 2003-2010 is de werkgelegenheid licht gestegen. Zo nam het aantal banen voor werknemers gemiddeld met 0,8 procent per jaar toe. Wel nam het aantal ondernemers af: jaarlijks met 1,5 procent.

De detailhandel ondervindt direct de gevolgen van de economische recessie. In 2009 is er 5% minder in volume omgezet dan in 2008. Ook de werkgelegenheid en de winst lieten 'een min' zien. De komende twee jaar laten herstel zien. Er wordt een lichte groei van de werkgelegenheid verwacht: het aantal banen neemt met bijna 1 procent per jaar toe. Wel neemt het aantal zelfstandigen met eenzelfde percentage af en daalt ook het aantal zzp'ers met 0,9 procent gemiddeld per jaar.

De sector kent veel vacatures en een hoge vacaturegraad, hetgeen duidt op een hoog verloop. Het jaarlijks aantal vacatures in de detailhandel bedraagt in 2010 bijna 138.000. Dit aantal vacatures is tussen 2003 en 2010 met ruim 7 procent per jaar gestegen. Ook voor 2011/12 wordt een stijging van het aantal vacatures met ruim 6 procent verwacht zodat in 2012 het aantal vacatures mogelijk meer dan 150.000 bedraagt.

Overschotten en tekorten

De verwachtingen inzake tekorten verschillen weliswaar, maar de trend is dat de komende jaren met name tekorten zullen ontstaan aan vakbekwaam verkooppersoneel. Daarnaast verwacht Kenniscentrum Handel ook tekorten voor receptionisten, administratieve employees en vakkenvullers. De perspectieven voor afgestudeerden MBO-2 Handel zijn matig. Op de hogere MBO-niveaus zijn er betere perspectieven aanwezig.

Kansen en mogelijkheden

Omdat voor de meeste vacatures in de detailhandel geldt, dat ondernemers weinig tot geen werkervaringeisen stellen, geldt dat er goede instroomkansen in de sector aanwezig zijn voor schoolverlaters. Daarnaast biedt de opkomst van webwinkelen perspectief op nieuwe soorten banen die goed aansluiten bij jongeren die slim en snel met internet kunnen omgaan. Ook in de logistieke sfeer ontstaan, vanwege de veranderingen in de aanvoerkanalen nieuwe banen (bezorgen en transport). Dat betekent dat in de detailhandel perspectieven aanwezig zijn voor functies waarvoor MBO-2 volstaat.

11. Horeca en catering; verblijfsrecreatie

Ontwikkeling van de vraag

De dalende lijn in de omzet in de sector horeca, catering en verblijfsrecreatie heeft zich ook in 2010 doorgezet en er is vooralsnog geen sprake van sterk herstel. Ook de verliezen aan werkgelegenheid, die tot 2008 nog groeide, zijn groot. Voor 2011 en 2012 voorziet EIM echter weer een lichte stijging van de werkgelegenheid en groeit het aantal banen in 2011-12 met gemiddeld 0,5 procent.

In de horeca waren in 2010 bijna 300.000 banen voor werknemers. Dat is meer dan het totaal aantal werknemers, hetgeen erop wijst dat een deel van de werknemers in de horeca meerdere banen naast elkaar vervult. Het totaal aantal werkzame personen bedroeg ruim 317.000. In de horeca waren er in 2010 ruim 54.000 vacatures. De vacaturegraad ligt met ruim 18 procent twee keer zo hoog als het gemiddelde voor alle sectoren. Volgens het EIM groeit het aantal vacatures in 2011-12 met bijna 12 procent.

Er is sprake van een groei van het aantal leerlingen aan *horecaopleidingen* (MBO en HBO). De prognoses voor MBO-leerplekken zijn over het algemeen goed. Er is een lichte groei van het aantal MBO- en HBO-leerlingen *toerisme en recreatie*. De kans op een stage is ruim voldoende. Het percentage lager opgeleide werknemers in de sector blijft toenemen.

Overschotten en tekorten

Volgens veel ondernemers hebben nogal wat 'jongelui' niet de juiste instelling om in *de horeca* te kunnen werken. Dit leidt tot een kwalitatief tekort aan gastheren/ vrouwen. Kwantitatieve tekorten zijn er aan koks en aan medewerkers cafetaria en counter. Overschotten zitten bij beroepen als huishoudelijk medewerker, keukenassistent en medewerker bedrijfsrestaurant. In de *recreatiebranche* is geen sprake van duidelijke overschotten of tekorten.

Kansen en mogelijkheden

De arbeidsmarktperspectieven in *de horecasector* zijn voldoende tot goed, mits de economische terugval niet te lang voortduurt. Door de hoge vacaturegraad in de sector zijn de arbeidsmarktperspectieven redelijk.

Het aandeel niet-westerse allochtonen is hoog. Er werken veel jongeren en mensen zonder startkwalificatie in de horeca; voor deze groepen zijn er kansen. De sector biedt daarentegen weinig kansen aan ouderen wat ook met de arbeidspatronen en de werkdruk in de sector te maken heeft.

De arbeidsmarktperspectieven in de *recreatiebranche* zijn voldoende. Van belang is wel dat de opleidingen voldoende blijven aansluiten bij de gevraagde brede inzetbaarheid van medewerkers in kleinere vakantie- en recreatieparken.

12. Reisbranche, sport, cultuur en recreatie

Ontwikkeling van de vraag

Kwantitatief

De werkgelegenheid in de sector reizen, sport, cultuur en recreatie is tussen 2003 en 2010 gestegen tot ruim 242.000 banen. EIM verwacht dat het aantal werknemers in de sector stabiliseert in 2011 en 2012, maar dat het aantal ondernemers in deze periode groeit met bijna 2 procent.

Het aantal werknemers in de deelsector *reizen* is in 2009 met 7,5 procent afgenomen. Minder buitenlanders komen naar Nederland; meer Nederlanders gaan op vakantie in eigen land. De gemiddelde besteding per bedrijf neemt af. Het aantal werknemers in de deelsector *sport en bewegen* is sinds 2003 met zo'n tien procent gegroeid; voor de komende jaren wordt een voortzetting van die groei verwacht, mede vanwege de maatschappelijke aandacht voor de positieve gezondheidseffecten van sport en bewegen. De effecten van de economische crisis zijn onduidelijk.

De vacaturegraad in de sector in z'n volle breedte is iets beneden gemiddeld. Tussen 2003 en 2010 is het aantal vacatures licht gestegen met bijna 2 procent per jaar. Voor 2011 en 2012 verwacht EIM ook een groei van het aantal vacatures en van de vacaturegraad.

Kwalitatief

Er lijkt een steeds hogere opleiding gevraagd te worden in de *reis*sector, waar het aantal HBO'ers sinds 2003 met 5 procent gestegen is en het aantal leidinggevenden eveneens. Ook in de *sport en bewegen* sector is steeds meer vraag naar een hogere opleiding.

Overschotten en tekorten

De arbeidsmarktperspectieven voor de sector als geheel zijn slecht tot matig, maar de uitwijkmogelijkheden voor de afgestudeerden naar andere sectoren zijn groot. Voor de deelsector *sport en bewegen* lijkt er evenwicht te bestaan tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

Kansen en mogelijkheden

De afname van het aantal leerlingen MBO *reizen* is gunstig gezien de beperkte mogelijkheden binnen de sector. Mede hierdoor is de kans op een stage nog redelijk goed. De afname van het aantal MBO-leerlingen reizen gekoppeld aan de toename van het aantal HBO'ers in deze richting is verder ook in lijn met de werkgelegenheidsontwikkeling binnen de sector richting meer hoger opgeleid personeel. De groei van het aandeel ouderen binnen de sector biedt, gekoppeld aan het feit dat de sector nog steeds een jonge sector is, ook nog verdere mogelijkheden voor ouderen.

13. Vervoer, opslag en communicatie

Ontwikkeling van de vraag

Kwantitatief

De sector vervoer, opslag en communicatie is zwaar getroffen door de economische crisis. De grootste vraaguitval trad op in het goederenvervoer over de weg. Daardoor is overcapaciteit ontstaan. Dit geldt ook voor de Rijn- en binnenvaart. Ook in de zeer conjunctuurgevoelige luchtvaartsector is de werkgelegenheid sterk afgenomen. Aangescherpte veiligheidseisen zorgden nog wel voor vacatures in de beveiliging.

De werkgelegenheid in het personenvervoer (over de weg en het spoor) is redelijk op peil gebleven. Dit geldt ook voor het goederenvervoer over het spoor, waar het vervoerde ladinggewicht wel behoorlijk afgenomen is. De havensector heeft, onder andere vanwege de komst van de Tweede Maasvlakte, personeel vastgehouden. De vloot en de werkgelegenheid in de waterbouw, visserij en nautische sector is gedurende de crisis stabiel gebleven.

Na een toename tot 2008 is het aantal banen in de totale sector vanaf dat jaar afgenomen. De ontwikkeling van het aantal vacatures in de sector ligt vanaf dat jaar onder het Nederlands gemiddelde. Voor 2011 en 2012 wordt weer een lichte groei van het aantal vacatures verwacht. Daarbij wordt wel zoveel mogelijk gebruik gemaakt van tijdelijke contracten en in de deelsector logistiek ook van Oost-Europeanen. In de Rijn- en binnenvaart wordt juist geïnvesteerd in Nederlands personeel.

Kwalitatief

De sector vervoer, opslag en communicatie is een typische mannensector met veel laaggeschoold werk. De leeftijdsverdeling is betrekkelijk evenwichtig. Goed opgeleide Nederlanders voor het varend beroep blijven schaars. Technologische ontwikkelingen, zoals het rijden met grotere en zwaardere vrachtwagens, lijken voorlopig weinig invloed te hebben op de werkgelegenheid. Er is een ontwikkeling gaande richting versterking van de coördinatie van logistieke ketens. Hiervoor is hoger opgeleid logistiek personeel nodig, maar in verhouding tot de totale werkgelegenheid binnen de sector gaat het om kleine aantallen. In de waterbouw is er concurrentie van Chinese bedrijven. Dat leidt tot meer aandacht voor complexe projecten, hoge kwaliteit en efficiënt werken.

Overschotten en tekorten

De sector vervoer, opslag en communicatie lijkt op dit moment geen echte overschotten en tekorten te kennen. Tekorten worden op termijn verwacht aan chauffeurs (eventueel ook aan laders en lossers) en aan goed opgeleiden voor het varend beroep.

Mogelijkheden zijn er voor chauffeurs (in het goederen- en het personenvervoer) en voor goed opgeleiden in de scheepvaart. Mogelijkheden zijn er ook in de haven en in de open overslag.

Kansen en mogelijkheden

De sector biedt kansen aan lager opgeleiden, maar zolang er sprake is van overcapaciteit zal er vooral ruimte zijn voor overstapmogelijkheden binnen de sector en dus minder ruimte voor schoolverlaters en werklozen.

14. Bank- en verzekeringswezen

Ontwikkeling van de vraag

De komende jaren zal de krimp van het aantal banen in de sector bank- en verzekeringswezen doorgaan. Pas vanaf 2014 is sprake van een stabilisatie tot lichte groei van de werkgelegenheid. Deze krimp is het gevolg van de economische crisis, waar deze sector meer dan gemiddeld mee te maken heeft. Maar ook de rol van internet en de doorgaande automatisering zet het aantal banen onder druk. Dat betreft meer dan gemiddeld administratieve BackOffice functies en commercieel medewerkers. Omdat meer focus komt te liggen op (hoogwaardige) adviesfuncties zal in deze sfeer de werkgelegenheid zich relatief gunstiger ontwikkelen.

Het jaarlijks aantal vacatures zal iets minder dan 20.000 zijn en ontwikkelt zich evenals de werkgelegenheid de komende twee jaar in dalende lijn.

Er zijn geen aanwijzingen voor kwalitatieve discrepanties.

Overschotten en tekorten

Er zijn geen specifieke tekorten te verwachten voor beroepen in de sector financiële diensten.

Kansen en mogelijkheden

Gelet op de onzekerheden waarmee de financiële sector de komende jaren is omgeven zijn de kansen beperkt. De meeste kansen zijn te vinden in de sfeer van hoogwaardige adviesfuncties op HBO-niveau. De kansen op MBO-niveau zijn gelet op de werkgelegenheidsontwikkeling relatief beperkt.

15. Zakelijke dienstverlening

Algemeen beeld

In deze sectorbeschrijving wordt ingezoomd op de zakelijke dienstverlening en een aantal grote subsectoren daarbinnen. De uitzendbranche en de schoonmaak, ook onderdeel van de zakelijke dienstverlening, kennen een eigen branchebeschrijving.

De zakelijke dienstverlening is een bont gezelschap van subbranches: van makelaars tot kappers, van woningcorporaties tot ICT-bedrijven. In 2010 werkten er bijna 1 miljoen personen in de zakelijke dienstverlening (dit is exclusief uitzend en schoonmaak). Er is veel kleinschalige werkgelegenheid in deze sector

De zakelijke dienstverlening is tot aan de economische crisis fors gegroeid. Door de economische crisis maakte de zakelijke dienstverlening een turbulente periode mee waarin veel arbeidsplaatsen verloren zijn gegaan. De negatieve ontwikkelingen in de jaren 2009 en 2010 zijn de som van negatieve ontwikkelingen door de teruggang van marketingbureaus, makelaars, notarissen en de ingenieurs- en architectenbureaus als gevolg van de malaise in de bouwsector waarvan deze sectoren sterk afhankelijk zijn. Tegenover de "negatieve subsectoren" staan ook positieve. Zo hebben accountants- en advocatenkantoren de recessie relatief goed doorstaan.

Er wordt voor 2011 en 2012 groei verwacht van de werkgelegenheid. Zo neemt het arbeidsvolume van werknemers toe met 0,5 procent en dat van zelfstandigen met 3 procent, zodat het totale arbeidsvolume stijgt met bijna 1 procent gemiddeld. Ook het aantal vacatures groeit de komende jaren. Bedroeg het aantal in 2010 120.000, naar verwachting groeit dit aantal met 15% de komende 2 jaar.

Subsectoren

Specifiek is ingezoomd op de subsectoren woningcorporaties, ICT, beveiliging en uiterlijke verzorging.

Woningcorporaties

- In de periode 2010-2013 zullen naar verwachting per saldo 2.500 vacatures ontstaan.
- Van de vacatures zijn er 1.000 het gevolg van de uitbreidingsvraag en 1.500 van de vervangingsvraag.
- De arbeidsmarkt voor woningcorporaties wordt gekenmerkt door kwantitatieve (overbezetting respectievelijk onderbezetting) en kwalitatieve discrepanties (vooral techniek, meerdere functies).

Beveiliging

- Er zullen op middellange termijn kwalitatieve discrepanties ontstaan: vraag en aanbod sluiten niet goed op elkaar aan.
- De opleiding openbare orde en veiligheid op VMBO- en MBO-niveau biedt geen goed perspectief op een baan in de sector. Hierbij dient wel te worden bedacht dat binnen de domeinen die tot deze sector behoren (publieke veiligheid, particuliere beveiliging en defensie) de vooruitzichten verschillen. Zo zijn de werkgelegenheidsperspectieven voor particuliere beveiligers goed.

- In totaal zullen de tekorten oplopen tot circa 1.000 personen; hetzelfde niveau als vóór de economische crisis.

ICT

- De komende jaren komen er jaarlijks 2.000 banen in de ICT-sector bij.
- Het jaarlijks aantal vacatures is circa 46.000.
- De arbeidsmarkt voor ICT wordt gekenmerkt door kwalitatieve discrepanties waardoor een deel van de vacatures niet opgevuld kan worden.
- Zolang investeringen uitblijven zal het aantal banen niet substantieel stijgen.

Persoonlijke dienstverlening/kappers

De totale vervangingsvraag in de *kappersbranche* (tussen de 4.500 en 7.500 werknemers, en daarnaast in 2009 ongeveer 1.500 zzp'ers) en uitbreidingsvraag (in 2009 zo'n 1.000 zzp'ers) is fors groter dan het aantal gediplomeerden (jaarlijks zo'n 3.300). Voor kappers met een diploma op MBO-niveau 3 zijn de perspectieven op de arbeidsmarkt dan ook voldoende. Voor de kappers op niveau 2 zijn de vooruitzichten echter matig en in sommige regio's zelfs gering.

Voor zzp'ers lijken er de komende jaren voldoende mogelijkheden te bestaan in de uiterlijke verzorging, in het bijzonder ook omdat de effecten van de economische crisis op hen minder vat lijken te hebben. Aangezien het grootste deel van de zzp'ers vrouw is en bovendien wat ouder dan de gemiddelde leeftijd van werknemers in de branche, lijken er in het bijzonder kansen te bestaan voor herintreedsters, die niet volledig financieel afhankelijk hoeven te zijn van hun werk.

16. Uitzendbranche

Ontwikkeling van de vraag

Het arbeidsvolume van de sector uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie bedroeg in 2010 298.000 arbeidsjaren. Het overgrote deel daarvan is werknemer (ruim 294.000 FTE, 480.000 banen in 2010). Er slechts een beperkt aantal zelfstandigen (4.800) en Zzp'ers (1.000) actief in de sector. Het arbeidsvolume is tussen 2003 en 2010 gestegen met 3 procent. Er wordt verwacht dat het arbeidsvolume verder stijgt voor 2011 en 2012. De stijging bedraagt ruim 6 procent.

Er waren in 2010 ruim 12.000 vacatures in de sector uitzend/arbeidsbemiddeling/werving en selectie. Het aantal vacatures is tussen 2003 en 2010 sterk gestegen (ruim 12 procent gemiddeld). Ook het aantal vacatures zal tot 2012 sterk stijgen: er wordt een plus van bijna 24 procent verwacht.

De hiervoor gepresenteerde cijfers betreft het geheel van vaste medewerkers en uitzendkrachten samen. Als we ons beperken tot de uitzendkrachten dan valt op dat het aandeel uitzendarbeit als percentage van de totale werkgelegenheid de afgelopen jaren is afgenomen en nu 1,7 procent bedraagt. Dat staat los van de conjuncturele ontwikkeling die een grote invloed heeft op de totale uitzendbranche.

Kansen en mogelijkheden

In deze sectorbeschrijving wordt een aantal structurele ontwikkelingen geschetst waarmee de uitzendbranche te maken heeft en die ook goede kansen en mogelijkheden voor nieuwe groepen en voor doelgroepen biedt.

De sector vergrijst en ontgroent. Daarmee wordt de uitzendformule interessant om ouderen in het arbeidsproces te houden en met de fasensystematiek wordt het ook beter mogelijk om langer uitzendkracht te blijven. Dat zien we ook in de cijfers terug. De gemiddelde uitzendduur is de afgelopen jaren behoorlijk gestegen.

Daarnaast laat deze sectorbeschrijving zien, dat de uitzendformule ook goed kan worden gehanteerd om werkloos werkzoekenden weer in het arbeidsproces aan de slag te krijgen. Uitzendarbeit als voorportaal voor een vaste baan wordt steeds belangrijker.

De uitzendbranche werkt ook hard om de vakbekwaamheid van uitzendkrachten te verhogen. Het O&O-fonds voor de uitzendbranche STOOF speelt hierbij een belangrijke rol.

17. Schoonmaak

Ontwikkeling van de vraag

Het arbeidsvolume bedroeg in 2010 in de schoonmaakbranche 69.000 arbeidsjaren. Het aantal bezette banen lag veel hoger. Er waren in 2010 bijna 160.000 banen van werknemers en ruim 11.000 banen van zelfstandigen.

De werkgelegenheid van werknemers is tussen 2003 en 2010 gegroeid met gemiddeld 0,6 procent per jaar. Ook voor 2011 en 2012 wordt groei voorzien in dezelfde orde van grootte.

Het aantal vacatures is de afgelopen jaren afgenomen. In 2010 waren er 26.000 vacatures in de schoonmaaksector. Verwacht wordt dat dit aantal de komende jaren met bijna 5 procent zal stijgen.

Overschotten en tekorten

De toenemende vergrijzing zorgt voor een toenemende vervangingsvraag op middellange termijn. Dat geldt in het bijzonder voor de specialistische schoonmaakberoepen. Ook ontstaat een grotere uitbreidingsvraag. Organisaties in de zorg en welzijn besteden in toenemende mate schoonmaakwerkzaamheden uit, zodat de marktkansen en arbeidsmarktperspectieven voor schoonmaakbedrijven die in dit segment opereren toenemen. De echte krapte (meer vraag dan geschikt aanbod) is er bij schoonmakers van transportmiddelen.

Kansen en mogelijkheden

De sector kenmerkt zich door veel uitvoerende functies waarop vooral mannen werkzaam zijn.

Ook het arbeidsmarktperspectief voor schoolverlaters die een MBO-schoonmaakopleiding hebben gevolgd is goed te noemen. Leerlingen die de opleiding Medewerker Schoonmaken en Glazenwassen op niveau 2 of Allround Medewerker Schoonmaak en Glazenwassen op niveau 3 hebben gevolgd zullen een goed arbeidsmarktperspectief hebben. Ook voor de lagere opleidingsniveaus blijven er in de schoonmaakbranche meer dan voldoende kansen.

18. Openbaar bestuur

Ontwikkeling van de vraag

De ontwikkeling van de werkgelegenheid was van 2003 tot 2010 over de gehele linie licht negatief. Zo daalde het aantal banen van werknemers met jaarlijks 0,3 procent. En nam het totale arbeidsvolume af met jaarlijks 0,5 procent. In totaal zijn er nu bij het openbaar bestuur 538.000 banen, goed voor ruim 466.000 fte.

Het aantal vacatures daalde tussen 2003 tot 2010 licht en bedraagt jaarlijks 21.200. De vacaturegraad is met 4 procent erg laag. EIM verwacht dat het aantal vacatures in 2011 en 2012 jaarlijks met ruim 5 procent zullen afnemen.

Het voornemen om te komen tot een compactere overheid, resulterend in een taakstelling van 6,6 miljard euro, betekent dat de werkgelegenheid in het openbaar bestuur de komende jaren sterk zal afnemen. Die afname is ook in 2011 en 2012 zichtbaar: zo neemt het aantal banen van werknemers met bijna 1,5 procent per jaar af.

Overschotten en tekorten

Binnen het openbaar bestuur werken veel hoger opgeleiden in economisch-bestuurlijke-juridische opleidingsrichtingen. Daarin worden geen tekorten voorzien. Wel kunnen er knelpunten in de vacaturevervulling worden verwacht ten aanzien van specifieke specialismen in bijv. de techniek en de ICT. Het imago van krimpsector kan daarbij een negatieve rol spelen.

Op termijn kunnen vanwege de vergrijzing in het openbaar bestuur wel tekorten worden verwacht.

Kansen en mogelijkheden

De grote vraag voor de overheidssector zal de komende jaren niet zijn waar mensen vandaan te halen, maar wel waar mensen naartoe te laten afvloeien. Het gegeven dat de overheersende opleidingsrichtingen niet gekenmerkt worden door te verwachten tekorten in de komende jaren is daardoor een nadeel. Dat wordt nog eens vergroot door de relatief hoge leeftijd van veel werknemers en een lange verblijfsduur binnen het openbaar bestuur, hetgeen leidde tot specialisatie in sectorspecifieke competenties die buiten de overheid moeilijk te vermarkten zijn.

Daarom is beleid, gericht op een brede inzetbaarheid van overheidspersoneel zowel binnen als buiten de overheid van belang.

19. Onderwijs

Ontwikkeling van de vraag

EIM rapporteert in 2010 ruim 439.000 werkzame personen in het onderwijs. Het aantal banen ligt daar nog wat boven: 475.000. Omdat veel werknemers in het onderwijs in deeltijd werken is het arbeidsvolume een stuk lager: 348.000.

Ruim 6 procent van het totaal aantal banen in Nederland betreft een onderwijsbaan, Het basisonderwijs neemt ruim 40 procent van deze banen voor z'n rekening, het voortgezet onderwijs 26 procent, het middelbaar beroepsonderwijs 14 procent, het hoger beroepsonderwijs 8 procent en het wetenschappelijk onderwijs 12 procent.

De werkgelegenheid in het onderwijs is tussen 2003 en 2010 iets gegroeid. Zo nam het aantal banen toe met gemiddeld 1 procent per jaar. EIM verwacht voor 2011 en 2012 een lichte groei van het aantal banen met 0,3 procent. In het primair onderwijs zijn er relatief meer openstaande vacatures in Amsterdam, Utrecht, Den Haag en Flevoland; in het voortgezet onderwijs in de regio's Rijn-Gouwe, Gooi&Vechtstreek / Eemland, de vier grote steden, en in de vakken Nederlands, Engels en wiskunde. Serieuze knelpunten in de personeelsvoorziening zijn er nergens.

Het aandeel vrouwelijke schoolleiders groeit gestaag.

Overschotten en tekorten

Landelijk gezien is de onderwijsarbeidsmarkt op dit moment redelijk in evenwicht. In het voortgezet onderwijs stijgt het aantal leerlingen de komende jaren, terwijl veel leraren uitstromen. In deze deelsector wordt hierdoor een snel oplopend lerarentekort verwacht, met op het hoogtepunt in 2015 en 2016 ongeveer 4.000 vacatures op jaarbasis. Na een geleidelijke afname van de tekorten komen vraag en aanbod na 2020 meer in evenwicht. De tekorten verschillen per vak en per regio.

In het primair onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs worden op korte termijn geen serieuze knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht. Na 2017 dreigen in het primair onderwijs wel aanzienlijke lerarentekorten te ontstaan.

Kansen en mogelijkheden

Het aantal openstaande vacatures in het onderwijs is op dit moment minder hoog dan enkele jaren terug. Desondanks vinden pas afgestudeerde leraren gemiddeld relatief snel een baan in het onderwijs.

Op regionaal niveau zijn er succesvolle maatregelen genomen om regionale tekorten te bestrijden: de samenwerking tussen scholen voor voortgezet onderwijs en lerarenopleidingen in diverse regio's is geïntensiveerd, de begeleiding van beginnende leraren is verbeterd en veel tweedegraads leraren hebben een eerstegraads bevoegdheid gehaald. Voortzetting van dergelijke maatregelen helpt bij de bestrijding van de verwachte tekorten in met name het voortgezet onderwijs, evenals het langer doorwerken van zittend onderwijspersoneel.

20. Zorg en welzijn

Ontwikkeling van de vraag

De sector zorg en welzijn is een van de grootste sectoren in Nederland. In 2010 waren ruim 1,3 miljoen mensen werkzaam in deze sector. In personen bedraagt het aandeel van de sector op de totale arbeidsmarkt 14%. Volgens de verwachtingen is dit aandeel in 2030 opgelopen tot bijna 20%.

In de WJK is de komende jaren sprake van onzekerheid en bezuinigingen. De verwachting van het EIM dat in 2011 en 2012 het aantal werknemers in de welzijnsector nog stijgt met ruim 2 procent lijkt daarmee aan de optimistische kant.

Het totaal aantal vacatures bedraagt circa 100.000 per jaar, waarvan driekwart in de zorg wordt gerealiseerd.

Overschotten en tekorten

In de periode tot 2014 blijft de arbeidsmarkt voor hogere en wetenschappelijke (para)medische beroepen krap. Op middelbaar niveau is het beeld wat wisselender. Gesteld kan worden dat de arbeidsmarkt voor MBO-4 krap is en die voor MBO-2 ruim. Daarbij is de arbeidsmarkt voor zorgberoepen is krap, terwijl die voor de sociaal-pedagogische en welzijnsberoepen een stuk ruimer is.

Kansen en mogelijkheden

Het arbeidsaanbod in de zorg neemt naar huidige inzichten de komende jaren af door vergrijzing (uitstroom van zittend personeel) en ontgroening (minder jonge aanwas). In combinatie met de stijgende vraag naar arbeid in de zorg leidt dat in toenemende mate tot knelpunten. Die knelpunten betreffen vooral functies op het MBO-3 niveau en hoger.

Conclusie is dat het nodig is om meer arbeidsaanbod te genereren; dit in combinatie met het vasthouden van zittende medewerkers en verhoging van de arbeidsproductiviteit.

Omdat in de WJK de vraag naar arbeid zal afnemen en er ook nu al sprake is van een overaanbod van met name MBO-2 en MBO-3 opgeleiden, is in deze deelsector sprake van groeiende personeeloverschotten en komt bevordering van externe mobiliteit op de agenda te staan. De perspectieven op een baan in de zorg kunnen daarbij soelaas bieden.

Ten slotte biedt de groei van de werkgelegenheid in de zorg arbeidsmarktperspectieven voor mensen die in niet-vakspecifieke (VOV-)beroepen werken en in andere sectoren (zoals de overheid) boventallig zijn geworden óf op zoek zijn naar een andere baan. Voorbeelden zijn financieel medewerkers, ICT'ers, administratief medewerkers en leidinggevenden.

Bijlage 2 Sectorindeling

Private sectoren		sbi-code (sbi '93)
1 Landbouw, tuinbouw, visserij en winning van delfstoffen		1-14
2 Procesindustrie	15, 16, 21, 23, 24, 25, 26	
3 Textiel-, kleding-, leer- en lederwarenindustrie		17-19
4 Hout- en meubelindustrie; vervaardiging van overige goederen n.e.g.		20, 36
5 Grafimedia		22
6 Metalektro en metaalnijverheid		27-35
7 Recycling en milieudienstverlening		37, 90
8 Energie en nutsbedrijven		40, 41
9 Bouwnijverheid		45
10 Handel in en reparatie van motorvoertuigen en benzinstations		50
11 Groothandel		51
12 Detailhandel en reparatie van consumentenartikelen		52
13. Horeca en catering		55
14 Reisorganisaties, sport, cultuur en recreatie	633, 92	
15 Vervoer, opslag en communicatie	60-64	-633
16 Bank en verzekeringswezen	65-67	
17 Zakelijke dienstverlening	70-71, 73-744, 746, 748, 749	incl. 72
18 Uitzend en arbeidsbemiddeling/ werving en selectie	745	
19 Schoonmaaksector	747	
Publieke sectoren		
20 Openbaar bestuur		75
21 Onderwijs		80
22 Zorgsector	851, 852	
23 Welzijnssector		853
24 Overige dienstverlening	91, 93, 95	

Bijlage 3 Technische toelichting

Hieronder een korte methodologische toelichting op de gegevens die door het EIM ten behoeve van de rapportage Sectorale arbeidsmarktinformatie zijn geleverd.

De gemiddelde ontwikkeling:

Hier zijn de niveaus van 2010 gezet tegen die van 2003 (uitgangsniveau). Door de zevende-machtswortel te trekken (ontwikkeling 7 jaar) ontstaat de gemiddelde ontwikkeling per jaar. Het zelfde is gebeurd voor de prognose door 2012 t.o.v. het verwachte niveau van 2010 te zetten en de tweedemachtswortel te trekken (ontwikkeling 2 jaar). Bij kleine mutaties krijgt men door de cumulatieve mutatie door zeven resp. twee te delen ongeveer dezelfde uitkomsten; bij grotere mutaties ontstaan afwijkingen doordat deze mutatieberekening dan te grof is.

De relatieve ontwikkeling t.o.v. andere sectoren:

Bij de beoordeling is gekeken hoe de ontwikkeling in de sector van 2003 tot en met 2012 zich verhoudt tot de ontwikkeling van alle sectoren in die periode. Hierbij is bij *positief* nog een onderscheid gemaakt tussen gewoon positief (verschil 0,5%-2,5% per jaar t.o.v. landelijk beeld) en zeer positief (verschil = of > 2,5% per jaar). Hetzelfde is gedaan tussen gewoon *negatief* (verschil tussen -0,5% en -2,5%) en zeer negatief (verschil = of < -2,5% per jaar).

Bron:

De realisatiecijfers komen met uitzondering van de zzp'ers in principe van het CBS, de prognoses van EIM. Alleen in de gevallen waarin sprake is van een grotere detaillering dan bij UWV en waar realisaties bij het CBS ontbreken zijn door EIM schattingen gemaakt op basis van andere bronnen (deels ook weer CBS, zoals de Statistiek werkgelegenheid en lonen en de EBB).

Bij de zzp'ers kent het CBS alleen cijfers voor vier sectorclusters: landbouw/visserij, nijverheid, commerciële diensten/handel, quartaire diensten en sector onbekend.

Door naar de rechtsvorm van de bedrijven zonder personeel in de sectoren te kijken is toch een inschatting gemaakt van de zzp'ers: eenmanszaken hebben ongeveer 1 zelfstandige, vof's circa 2 en maatschappen circa 3. Overigens telt het CBS meewerkende gezinsleden en freelancers (niet in loondienst) die geen winst uit onderneming hebben, maar overige inkomsten, mee als zelfstandige. De rechtsvorm is mede ontleend aan het Handelsregister. De definitie van zzp'er is conform de SER.